Genus och klimaträttvisa

gender & climate justice
COP gendered

Feminister från det globala syd och det globala nord betonar att klimatkrisen är en social kris. De miljöutmaningar som klimatförändringarna medför är universella och påverkar alla nationer och samhällen. Klimatkrisen ökar ojämlikhet, intensifierar fattigdom och driver världens mest marginaliserade befolkningar mot ökad osäkerhet. I denna briefing beskrivs sambandet mellan genus och klimaträttvisa.

Klimatförändringarna har identifierats som en avgörande fråga för mänsklighetens utveckling. Även om klimatförändringarna ofta ses som ett rent vetenskapligt och tekniskt fenomen är de ett socialt, ekonomiskt och politiskt fenomen med djupgående konsekvenser för social rättvisa och jämställdhet mellan könen. Begreppet klimaträttvisa är högst relevant när det gäller att adressera klimatförändringar och miljöskydd. Det hänvisar till ett historiskt ojämlikt ansvar som länder och samhällen har när det gäller klimatkrisen. Att förespråka klimaträttvisa innebär att sätta rättvisa och mänskliga rättigheter i centrum för klimatåtgärder och beslutsfattande. Dessutom innebär det att man utkräver ansvar från de länder, industrier, företag och människor som släpper ut stora mängder växthusgaser och därför bidrar mer till krisen än de som drabbas hårt av den, vanligtvis sårbara länder och samhällen.

Det är uppenbart att utsatta grupper, däribland kvinnor, barn, hbtqi-personer, personer med funktionsnedsättning, minoriteter och ursprungsbefolkningar drabbas hårdast av klimatförändringarna. De eskalerande hoten, som sträcker sig från stigande havsnivåer till mer frekventa extrema väderförållanden, påverkar dessa grupper oproportionerligt. Den diskriminering och exkludering som dessa samhällsgrupper utsätts för gör dem extra känsliga för klimatförändringarnas negativa effekter. Dessutom ser vi att klimatlösningar och klimatpolicyer påverkas av mäktiga grupper inom vår nuvarande politiska och ekonomiska styrning, t.ex. stora transnationella företag som är ansvariga för merparten av koldioxidutsläppen. Vi ser också policyer och lösningar som är blinda för den inverkan de har på dessa marginaliserade sociala grupper. Äldre vita män tenderar att vara överrepresenterade i europeiska beslutsfattande grupper för klimatförändringspolicyer.

Sambanden mellan genus och klimatförändringar

En slående aspekt, som understryks av forskningen, är klimatkrisens oproportionerligt stora inverkan på kvinnor jämfört med män. Denna ojämlika situation beror på djupt rotade patriarkala strukturer som korsas med nykoloniala, nyliberala och rasistiska strukturer globalt. Följaktligen bidrar dessa socialt konstruerade barriärer till genusrelaterade sårbara situationer, vilket förstärker behovet av ett policybaserat tillvägagångssätt för adressera dessa sammankopplade utmaningar.

I grund och botten fungerar genus som ett konceptuellt ramverk. Det avgränsar de roller, beteenden och möjligheter som anses lämpliga för individer identifierade som "kvinnor" och "män" eller annat kön. Kopplingen mellan genus och klimatförändringar har nyligen fått erkännande som ett distinkt studieområde. År 1988 publicerades ett banbrytande arbete med titeln "Women and Environment in the Third World: Alliance for the Future" av Irene Dankelman och Joan Davidson, vilket blev ett av de tidigaste bidragen till denna diskurs. Sedan dess har feministiska forskare

Strejk för klimatet i Glasgow, den 5 november 2021
Kreditering: Oliver Kornblihtt / Mídia NINJA / #COPCollab26, Flickr, CC 2.0-licens

Kreditering: David Tong / WWF-Nya Zeeland, Flickr, CC 2.0-licens

och aktivister världen över försökt belysa könsdimensionerna i de akuta klimatutmaningarna.

Könsroller – en uppsättning socialt föreskrivna beteenden och attityder som anses lämpliga eller önskvärda för individer baserat på deras födelsekön – är nyckelfaktorer när det gäller klimaträttvisa, inklusive tillgång till resurser och kapital samt uppfyllande av samhälleliga förväntningar. Könade beteendemönster uppstår som en återspegling av kulturella normer och värderingar i ett samhälle, vilket ger upphov till samhällen som ofta uppfattas som dominerade av patriarkala strukturer. Det finns också exempel på matriarkala samhällen där kvinnor har centrala roller. Begreppet genus bidrar till att belysa att ojämlikhet mellan könen inte är en fast realitet utan snarare en dynamisk fråga som kan förändras.

Traditionella könsnormer påverkar i hög grad tillgången till viktiga resurser och kvinnor möter ofta begränsningar på grund av sin marginaliserade samhällsposition. Omvänt tenderar män att dra nytta av samhälleliga privilegier, som främjar relativt obehindrad tillgång till resurser. Klimatförändringarna förvärrar den befintliga ojämlikheten mellan könen och har en oproportionerligt stor inverkan på kvinnor och flickor då de löper större risk att utsättas för könsrelaterat våld under kriser – t.ex. sexuella övergrepp och människohandel. Eftersom klimatförändringarna inte är "könsneutrala" är det absolut nödvändigt att adressera könsspecifika effekter inom ett övergripande policyramverk för att komma åt de grundläggande orsakerna till könsskillnader.

Queerfeministisk terminologi

Det är viktigt att notera att klimatkrisen inte är ett binärt scenario, eftersom berörda individer av olika kön förkroppsligar ett brett spektrum av kvaliteter, privilegier och attribut. Inramningen av könen som raka motsatser är en grov förenkling av den mänskliga existensens komplicerade verklighet. Det är viktigt att uppmärksamma skillnaden mellan "genus" och "kön". Genus har vuxit fram som ett begrepp som skiljer sig från det biologiska könet, vilket avser de fysiologiska skillnaderna mellan män och kvinnor (t.ex. gonader, könsorgan, kromosomer och hormoner). (Se Europarådets information om "Sex and Gender").

Genus är en konstruktion som består av flera lager och formas av sociala, psykologiska och kulturella influenser och utvecklas genom socialiseringsprocesser. Dessa omfattar normer, beteenden och roller som förknippas med olika könsidentiteter, inklusive kvinnor, män, flickor, pojkar och personer med andra könstillhörigheter, samt dynamiken dem emellan.

I olika samhällen och kulturer kan uppfattningen om vad som är "maskulint" eller "feminint" variera. Samhällen skapar normer och förväntningar kring genus, som förmedlas genom familj, utbildning och media och därigenom formar individuella beteenden och samhälleliga strukturer. Genus fungerar både som ett analytiskt ramverk för att förstå identitetsskapande och som ett politiskt begrepp för att adressera maktdynamiken i samhället. Genus är ett socialt konstruerat fenomen som varierar mellan olika kulturer och kan förändras över tid.

I vår syn på jämställdhet inser vi vikten av att erkänna fler än två kön. Det innebär att vi inkluderar andra könsidentiteter – som transpersoner, queerpersoner och personer som identifierar sig som icke-binära – i vår analys och jämförelse. Det finns olika termer, men vi använder akronymen LGBTIQ, som antagits av Europeiska unionen och på svenska översätts till hbtqi. Dessutom används termer som könsminoriteter och könsmarginaliserade grupper, vilka understryker behovet av att gå bortom en binär förståelse av kön. För tydlighetens skull och på grund av begränsningar i den tillgängliga forskningen används i denna rapport dock främst termerna män och kvinnor när det gäller kön. Det är värt att notera att merparten av forskningen

Kreditering: Md Harun Or Rashid - Flickr, CC 2.0-licens

inte fördjupar sig i ytterligare analys av könsmarginaliserade grupper, vilket begränsar omfattningen av vår analys till kvinnor och flickor av praktiska skäl och för läsbarhetens skull.

Intersektionellt feministiskt perspektiv

Det är viktigt att kombinera ett intersektionellt synsätt med genusperspektiv, eftersom varje man eller kvinna är unikt påverkad av en uppsättning privilegier och utmaningar, som endast gäller för denna individ. En äldre rasifierad kvinna i en storstad kan ha mycket lite gemensamt med en ung vit kvinna på landsbygden. Ett intersektionellt synsätt hjälper människor att undvika grovt förenklade klassificeringar av män och kvinnor.

Intersektionalitet, som är en hörnsten inom både feminismen och miljöområdet, introducerades för första gången 1989 av den amerikanska forskaren Kimberlé Williams Crenshaw. Enligt detta koncept ska individer betraktas som mångfacetterade varelser med olika erfarenheter och man ska motverka tendensen att kategorisera dem i snäva termer. Intersektionalitet utgår från att det är omöjligt att begränsa individer till enstaka kategorier och betonar behovet av att förstå människans komplexitet bortom en enda form av identitet, som t.ex. kön. Istället betonas samspelet mellan olika typer av identiteter, inklusive etnicitet, rasifiering, kön, klass, ålder, funktionsvariation och geografisk plats, vilka är sammanflätade med samhälleliga maktstrukturer och ojämlikheter.

Feministiska perspektiv på klimaträttvisa

Mary Robinson, FN:s tidigare klimatsändebud, sade en gång: "*Klimatförändringarna är ett problem som orsakats av människan och måste ha en feministisk lösning*" (Robinson använder formulering "man-made", vilket skulle kunna tolkas som att klimatförändingarna har orsakats av män). Jämställdhetsaspekten får inte vara ett tillägg utan snarare en grundläggande del i utformningen av idéer för en rättvis omställning ur ett feministiskt perspektiv. Följaktligen bör sådana koncept genomsyras av feministiska principer, tillsammans med avkolonialisering och antirasistiska metoder.

Feministiska analyser har granskat dominansen av västerländska kunskapsparadigmer samt belyst underordnadet och exploateringen av inhemska kunskapssystem. Främst inom den ekofeministiska diskursen, som är särskilt utbredd i Latinamerika, betonas sambandet mellan våld mot naturen, territorier och människokroppar. Feministisk kritik har konsekvent påpekat att kommersialiseringen av produktivitet, effektivitet och konkurrens tenderar att åsidosätta kravet på att värna om både människors och miljöns välbefinnande. Den västerländska politisk-ekonomiska styrningen är inriktad på att främja en obeveklig strävan efter produktivitet, mätt i BNP-tillväxt, som resulterar i en bestående kris för den sociala reproduktionen. Framförallt prioriterar den rådande gröna ekonomiska diskursen ofta tekniska lösningar, vilket gör att de underliggande ekonomiska och ekologiska strukturerna hamnar i skymundan. Detta perspektiv fokuserar snävt på de tekniska framstegens förmåga att sanera, förbättra eller effektivisera processer, samtidigt som det inte beaktar de grundläggande orsakerna till dagens utmaningar.

Feministiska förespråkare har konsekvent motsatt sig patentering av levande organismer och kommersialisering av kvinnors kroppar. De har prioriterat granskning av de sociala konsekvenserna och deras sammanhängande kostnader. Feministernas fokus ligger på att återta gemensamma resurser och främja kollektivt ägande. Centralt i ekofeministiskt tänkande är erkännandet av klimatförändringar, könsskillnader och samhälleliga orättvisor som sammanhängande utmaningar. De härstammar alla från den rådande dominansen av patriarkala strukturer i samhället. En del av denna kritik

är utvecklingen av (eko-)feministiska alternativ som syftar till att sätta reproduktion eller vård i centrum för ekonomin, baserat på en socioekonomisk modell som inte syftar till maximal ekonomisk tillväxt utan en balanserad hållbar tillväxt där människor lever inom planetens ramar. Ett exempel på sådana alternativa modeller och metoder är utvecklingen av konceptet "Buen Vivir", som härstammar från ursprungsbefolkningar i Latin- och Centralamerika. Ett annat exempel är den roll som lokala/regionala kooperativ med fokus på grundläggande behov spelar.

Sårbarhetkopplade till kön

Klimatförändringarnas oproportionerligt stora påverkan på kvinnor jämfört med män är intimt förknippad med olika samhälleliga, kulturella och ekonomiska faktorer. Den grundläggande frågan "*Varför påverkar klimatförändringarna kvinnor på ett annat sätt än män?*" har granskats av experter på klimatområdet. Ett rungande svar pekar på ojämlikheten mellan könen. FN understryker att ojämlikhet mellan könen i kombination med klimatkrisen utgör ett av de största hoten mot kvinnors försörjning, hälsa och säkerhet i världen. Följaktligen är det absolut nödvändigt att upmärksamma att klimatförändringarna fungerar som en katalysator som förstärker befintliga könsskillnader och gör att klimatförändringarna i sig inte är könsneutrala.

Globalt sett bär kvinnor ansvaret för att försörja hushållen genom att säkerställa tillgången till mat, vatten och bränsle. Trots att jordbruket är en central sektor för kvinnors sysselsättning i syd har kvinnor fortfarande begränsad tillgång till mark och andra naturresurser, vilket gör dem beroende av sina mäns beslut. Pressen på unga flickor att lämna skolan i förtid för att ta på sig hushållsarbete är ytterligare ett exempel på denna ojämlikhet. Dessutom påverkas kvinnors och flickors hälsa negativt av klimatförändringarna, eftersom de kämpar med begränsade resurser för att få tillgång till viktiga tjänster och sjukvård.

Under klimatkatastrofer ökar kvinnors utsatthet och spridandet av sjukdomar, samtidigt som barnafödande blir mer riskfyllt med större risk för dödsfall för både mamman och barnet. Kvinnor spelar också en central roll som familjens primära vårdnadshavare och ser till att deras barn är trygga under kriser. När det blir ont om mat på grund av otillräcklig nederbörd offrar kvinnor ofta sin egen näring för att ge sina familjer mat. Kvinnor är också de som drabbas hårdast av vattenbrist och under torka måste de gå långt för att hitta rent vatten. Detta exponerar dem för ökade risker såsom sexuella övergrepp, trakasserier och människohandel. Den privata sfären är inte undantagen från faror, och antalet incidenter av könsbaserat våld, inklusive våld i hemmet, ökar kraftigt under klimatkatastrofer. Efterverkningarna av klimatrelaterade katastrofer tvingar också ofta kvinnor in i osäkra situationer. De flyr från översvämmade hem och söker skydd i informella bosättningar i städerna, ofta kallade slumområden, där de lever under osäkra och utsatta förhållanden. Kvinnors bristande tillgång till socialt, ekonomiskt och utbildningsmässigt kapital gör dem särskilt sårbara för det existentiella hot som klimatförändringarna utgör.

Strejk för klimatet i Pittsburgh, den 24 september 2021
Kreditering: Mark Dixon - Flickr, CC 2.0-licens

Ny forskning tyder på ett perspektivskifte när det gäller könsrelaterade sårbarheter i samband med klimatkrisen. I stället för att enbart undersöka klimatets direkta effekter på könsrelaterade sårbarheter bör man lägga tonvikten på att förstå dessa sårbarheters dynamiska natur. Kvinnor är inte sårbara för att de är kvinnor, utan på grund av de socialt konstruerade patriarkala maktstrukturer som de ofta lever inom. Dessa maktstrukturer leder till begränsad tillgång till viktiga resurser och offentliga tjänster, begränsade utbildningsmöjligheter och begränsningar när det gäller att äga mark. Kvinnor har vanligtvis färre företag, har svårare att få formell anställning och svårare att få tillgång till krediter och finansiella resurser än män. En betydande del av det obetalda omsorgsarbetet faller på kvinnor inom familjen. Detta ansvar omfattar uppgifter som att skaffa vatten och mat, uppgifter som blir alltmer betungande i klimatkänsliga områden där resurserna är knappa. Den befintliga könsbaserade arbetsfördelningen förvärrar ytterligare de utmaningar som kvinnor står inför.

I grund och botten är individers anpassningsförmåga intimt förknippad med faktorer som kön, socioekonomisk bakgrund, ekonomiska resurser, maktdynamik samt tillgång till och kontroll över viktiga resurser, framför allt mark. Omfattningen av ojämlikhet mellan könen rörande dessa faktorer har direkt samband med utmaningar som kvinnor ställs inför när det gäller att genomföra effektiva anpassningsstrategier. Att adressera och mildra dessa skillnader är avgörande för att utveckla robusta politiska ramverk som syftar till att öka kvinnors motståndskraft mot klimatrelaterade utmaningar.

Kvinnor som aktiva aktörer i klimatarbetet

Ska vi öka effektiviteten i strategierna för att hantera klimatförändringarna behöver vi ta tillvara på kvinnors expertis inom olika områden. Kvinnor spelar en central roll inom jordbruk, bevarande av biologisk mångfald, hushållsarbete, inkomstgenerering och på det politiska planet. Trots den rådande diskursen, som påtalar hur kvinnor i syd är sårbara för klimatförändringarnas effekter, är det viktigt att uppmärksamma deras proaktiva engagemang i utvecklingen av anpassningsstrategier. Kvinnor, som ofta står inför ojämlik tillgång till resurser och bär en oproportionerligt stor börda av klimatförändringsriskerna, uppvisar en anmärkningsvärd motståndskraft. De tar sig inte bara an utmaningarna utan blir också förändringsagenter. Samtidigt som vi uppmärksammar kvinnors ökade sårbarhet är det lika viktigt att understryka deras viktiga bidrag till hållbara

Kreditering: UN Women/Joe Saade - Flickr, CC 2.0-licens

lösningar. Insatser för jämställdhet och inkludering av kvinnor i beslutsprocesser är avgörande för att styra utvecklingen mot en hållbar framtid. Intersektionalitet-sperspektivet bidrar till en mer heltäckande förståelse av könsdynamiken.

Forskare har kritiserat framställningen av kvinnor i klimatdiskursen som enbart "sårbara". Följaktligen har fokus flyttats till att uppmärksamma kvinnors handlingsförmåga, färdigheter och röster vilket trotsar bilden av en medfödd offerroll. Trots de otaliga utmaningar som kvinnor möter i olika sociala sammanhang söker de aktivt alternativa vägar för att stärka sin egenmakt. Genom att organisera sig på olika nivåer, från lokala gräsrotsinitiativ till internationellt samarbete, motarbetar kvinnor förtryckande system och etablerar nätverk som ger dem kollektiv makt att sträva efter gemensamma mål. Detta kollektiva agerande utgör inte bara en plattform för motstånd utan skapar också möjligheter till en motståndskraftig försörjning. När vi utformar policyer måste vi lyfta fram kvinnors handlingskraft inför klimatförändringens utmaningar.

Ett tydligt exempel på kvinnors handlingsutrymme är deras politiska deltagande, eftersom forskning visar att länder med fler kvinnor i parlamentet ofta genomför rigorösare klimatförändringspolitik. Därför korrelerar den ökade närvaron av kvinnor i beslutspositioner med en starkare klimatpolitik. Dessutom har kvinnor och flickor runt om i världen gått i bräschen för klimataktivism och använt sig av en rad olika metoder för att skydda, återställa och regenerera miljön. Detta kan ses i Pallur Dalits Women's Collective som startades 2016 när 40 jordlösa dalitkvinnor återtog över sju tunnland (ca 28 000 m²) olagligt ockuperad mark i sitt samhälle för att främja matsuveränitet genom kollektivt jordbruk. Flick- och ungdomsledda grupper, nätverk och kollektiv framträder med inflytelserika röster som aktivt förespråkar att jämställdhetsfrågor integreras i diskussioner om klimatförändringar. Några av dessa viktiga röster är Ainura Sagyn, Autumn Peltier, Disha Ravi, Elizabeth Wathuti, Greta Thunberg, Hilda Flavia Nakabuye, Howey Ou, Isra Hirsi, Luisa Neubauer, Vanessa Nakate och Xiye Bastida.

Policyrekommendationer

En logisk policyrekommendation är att främja införandet av ett genusperspektiv som är intersektionellt med specifika genusrelaterade mål i policyer. Klimatpolitiken får inte vara genusblind och inte heller blind för effekterna av och sambanden med rasism och nykolonialism. Feminister har dock hävdat att det inte räcker med att integrera jämställdhetsperspektivet i klimatpolitiken för att uppnå klimaträttvisa. Diskursen om klimatförändringar och genus kräver ett skifte mot adresserandet av underliggande faktorer som bidrar till att åstadkomma transformativ genusförändring.

De europeiska länderna och EU bör ta ansvar för den nuvarande makroekonomiska politik som i hög grad bidrar till föroreningar som koldioxidutsläpp och de bör förändra denna politik. Detta inkluderar att stödja makroekonomiska strategier, som främjar övergången till en "välfärds- eller omsorgsekonomi". En sådan ekonomi skulle också kräva att företag hålls ansvariga för att upprätthålla mänskliga rättigheter och miljöskyddsstandarder, samtidigt som man ser till att utvinningsindustrier hålls ansvarig för eventuella negativa effekter som de kan orsaka.

Jämställdhetsinsatser måste adressera de strukturella hinder som finns inbyggda i normer, lagar och politik och som bidrar till ojämlikhet och orättvisa. Kvinnor, flickor och könsminoriteter, särskilt de som upplever ojämlikhet på grund av klass, ras, etnicitet, kast och ålder, måste uppmuntras att engagera sig fullt ut och på lika villkor i beslut om markanvändning, klimatförvaltning och policyutveckling på nationell och internationell nivå. För att stärka kvinnors och deras samhällens förmåga att försvara sina rättigheter och intressen bör feministiska ledare inom olika rörelser samlas för att säkerställa att exkluderade röster blir hörda.

Kreditering: UN Women/Ryan Brown -Flickr, CC 2.0-licens

I FOKUS: Kvinnors kollektiva jordbruk

Women's Action in Development (NAWAD) är en organisation som grundades i Uganda 2009. Den arbetar för att stärka kvinnor och flickor och verkar för social rättvisa, ekonomisk stabilitet och hållbar miljöförvaltning. Organisationen betonar vikten av samarbete med män för att stärka familjer och samhällen och frigöra den fulla potentialen hos alla ugandier. NAWAD arbetar aktivt med jordbruk och förespråkar kollektivt jordbruk för att hantera markrelaterade utmaningar. Genom att uppmuntra kvinnor att slå samman sina resurser för gemensamma markköp lyfter NAWAD fram det förbättrade skydd som följer av kollektivt ägande, vilket gör det svårare för externa interventioner, särskilt från makar. Skörden betraktas också som en kollektiv insats, vilket ger kvinnorna större utdelning av deras gemensamma hårda arbete under hela året. På så sätt ger NAWAD kvinnor möjlighet att utnyttja sina olika färdigheter, kunskaper och erfarenheter kollektivt, vilket främjar utvecklingen av motståndskraft i samhället.

I FOKUS: Fridays For Future

Enskilda exempel, som är särskilt anmärkningsvärda bland kvinnliga klimataktivister, belyser ytterligare unga kvinnors betydelsefulla roll i klimatarbetet. Ett framträdande exempel är den globala klimatstrejkrörelsen Fridays for Future, som startade i augusti 2018. Rörelsen inkluderar många olika deltagare men startades av Greta Thunberg, som då var 15 år. Framstående ledare i olika länder, som Luisa Neubauer i Tyskland, Disha Ravi i Indien och Hilda Flavia Nakabuye i Uganda, är fler exempel på unga kvinnor i centrala roller som avsevärt bidrar till rörelsens nationella genomslag. Fridays for Future-aktivisterna utövar moraliskt inflytande på beslutsfattare och uppmanar dem att prioritera vetenskapliga insikter och genomföra kraftfulla åtgärder för att bekämpa den globala uppvärmningen. De efterlyser framförallt en politik som är i linje med Parisavtalet och som siktar på en utveckling långt under 2°C uppvärmning. En viktig milstolpe uppnåddes under *Global Week for Future* i september 2023, då uppskattningsvis fyra miljoner deltog i en av de största klimatstrejkerna i historien.

Strejk för klimatet i Glasgow, den 5 november 2021. Kreditering: Oliver Kornblihtt / Mídia NINJA / #COP-Collab26 Flickr, CC 2.0-licens

I FOKUS: Kvinnlig aktivism bland ursprungsbefolkningar

Aktivister från ursprungsbefolkningar står för en viktig del av klimataktivismen. Trots att de bara utgör 5% av världens befolkning spelar ursprungsbefolkningar en avgörande roll för att skydda 80% av världens biologiska mångfald. Det gör dem till oumbärliga aktörer i klimatskyddsstrategier. Taily Terena från Brasilien är en betydelsefull kvinnlig aktivist som förespråkar ursprungskvinnors rättigheter och miljöfrågor. Som medlem i "Enlace Continental de Mujeres Indígenas" (Continental Network of Indigenous Women of the Americas) har hon hållit kraftfulla tal vid FN:s ramkonvention och lyft fram kopplingen mellan urfolkens rättigheter och miljöförvaltning.

Strejk för klimatet i Glasgow, den 5 november 2021
Kreditering: Oliver Kornblihtt / Mídia NINJA / #COPCollab26 Flickr, CC 2.0-licens

Co-funded by the European Union

Författare: Emma Rainey (WIDE+), Gea Meijers (WIDE+), Elena Georgiardi (GenderCC)

Grafisk design: Stephanie Höglund (WIDE+)

Finansieras av Europeiska unionen. De synpunkter och åsikter som uttrycks är endast upphovsmannens [upphovsmännens] och utgör inte Europeiska unionens eller Europeiska genomförandeorganet för utbildning och kulturs (EACEA) officiella ståndpunkt. Varken Europeiska unionen eller EACEA tar något ansvar för dessa.

Ordlista

- Allierade: Personer som (vanligtvis) är heterosexuella och/eller cispersoner och som stödjer hbtqi-samhället.
- Cisgender: Personer som identifierar sig med det kön som tilldelades vid födseln.
- Dekolonialism: Ett perspektiv och en process som handlar om att dekonstruera imperialistisk kolonisering, vithetsnormen, maktdynamik för inkludering och exkludering, samt eurocentrism.
- Delad mobilitet: Bred definition av transporttjänster och resurser som delas mellan användare, antingen samtidigt eller efter varandra.
- Energirättvisa: Innebär att säkerställa rättvis tillgång till rena energiresurser till rimliga priser och att hantera sociala, ekonomiska och miljömässiga effekter som är förknippade med energiproduktion och användning. Det syftar till att minska skillnaderna i tillgång till energi, överkomliga priser och miljöbelastning, med särskild uppmärksamhet på marginaliserade samhällen som påverkas oproportionerligt av energirelaterade frågor.
- Energifattigdom: Ett uttryck som används för att beskriva en situation där ett hushåll inte har råd med de mest grundläggande energinivåerna för tillräcklig uppvärmning, matlagning, belysning och användning av apparater i hemmet.
- Europeiska gröna avtalet: En uppsättning politiska åtgärder som föreslagits av Europeiska kommissionen för att göra EU:s ekonomi hållbar och klimatneutral till 2050. Den syftar till att minska utsläppen av växthusgaser, främja miljömässig hållbarhet och investera i förnybar energi, energieffektivitet, hållbara transporter och bevarande av biologisk mångfald.
- Feminisering: Avser den process eller trend som innebär att vissa yrken, branscher eller sociala roller i allt högre grad domineras av kvinnor. Det kan ha olika sociala, ekonomiska och kulturella konsekvenser, inklusive förändringar i maktdynamik, arbetsmarknadstrender och samhälleliga uppfattningar om könsroller.
- Feministisk rättvis omställning: En strategi för att ställa om till en hållbar ekonomi som prioriterar kvinnors och marginaliserade gruppers behov och rättigheter och som syftar till att ta itu med sociala, ekonomiska och miljömässiga orättvisor som är inneboende i processen.
- Förändringsaktör: En individ eller en grupp av individer som tar initiativ till och genomför sociala förändringar på ett organiserat sätt.
- Genus: Avser de roller, beteenden, egenskaper och möjligheter som samhället anser vara lämpliga för "kvinnor" och "män". Genus är socialt konstruerade, inlärda genom socialiseringsprocesser och varierar mellan olika kulturer/samhällen och förändras över tid. Genus är ett spektrum som kan inkludera andra identiteter än de traditionella binära.
- Genusblindhet: Oförmåga att inse att kvinnors/flickors och mäns/pojkars roller och ansvar tillskrivs eller åläggs dem i specifika sociala, kulturella, ekonomiska och politiska sammanhang.
- Genusmedveten: Förmågan att erkänna och belysa befintliga könsskillnader, frågor och ojämlikheter och ta hänsyn till dem vid utformning och genomförande av strategier och program.
- Gräsrotskollektiv: En gräsrotsrörelse som har inflytande över invånarna på en viss plats eller i ett visst samhälle som grund för ett politiskt eller ekonomiskt initiativ. Dessa rörelser och organisationer använder sig av kollektiva åtgärder på lokal nivå för att åstadkomma förändringar som kan få genomslag regionalt, nationellt eller till och med globalt.
- HBTIQ: Homosexuella, bisexuella, transpersoner, queera och intersexpersoner
- Heteronormativitet: Betecknar eller relaterar till en världsbild som främjar heterosexualitet som norm eller föredragen sexuell läggning.
- Icke-binär: Avser personer som inte uteslutande identifierar sig som man eller kvinna. Istället kan de identifiera sig som en kombination av båda könen, inget av könen eller som ett helt annat kön. Icke-binära personer kan använda olika termer för att beskriva sin könsidentitet, t.ex. genderqueer, genderfluid, agender eller bigender. Denna identitet utmanar den traditionella binära förståelsen av kön som strikt manlig eller kvinnlig och erkänner mångfalden och komplexiteten i könsidentiteter.
- Intersektionalitet: Ett verktyg för att förstå hur olika personliga egenskaper som ras, etnicitet, religion, funktionshinder, ålder, sexuell läggning och könsidentitet samverkar och skapar unika upplevelser av diskriminering. Verktyget utgår från att individer har flera olika identiteter som formas av sociala relationer och maktstrukturer. Genom att undersöka dessa skärningspunkter avslöjas komplexiteten i diskriminering och missgynnande till följd av kombinationen av identiteter.
- Jämställdhetsintegrering: Att integrera ett jämställdhetsperspektiv i alla skeden av politiska processer och se till att både kvinnors och mäns intressen och erfarenheter beaktas vid utformning, genomförande, uppföljning och utvärdering av politik och program inom alla samhällsområden. Det yttersta målet är att uppnå jämställdhet genom att se till att kvinnor och män gynnas lika mycket och att ojämlikhet inte vidmakthålls.
- Klimaträttvisa: Avser oron för orättvis påverkan för olika människor och platser i samband med sårbarhet för klimatpåverkan och rättvisan i politiska och praktiska åtgärder för att hantera klimatförändringen och dess konsekvenser.
- Klimatsårbarhet: I vilken grad naturliga, konstruerade och mänskliga system riskerar att utsättas för klimatförändringarnas effekter.
- Kön: Avser de biologiska egenskaper som definierar människor som kvinnor eller män. Dessa uppsättningar av biologiska egenskaper utesluter inte varandra eftersom det finns intersexuella individer som har båda, men i de flesta fall är det dessa egenskaper som skiljer människor åt som män och kvinnor.
- Könsneutral: Policy, program eller situation som inte har någon positiv eller negativ inverkan på relationerna mellan könen eller jämställdheten mellan kvinnor och män.
- Könsneutralt språk: En bred term för språkbruk som syftar till att undvika fördomar, diskriminering eller förnedrande innebörd baserat på kön eller genus. Syftet är att undvika ordval som kan antyda att ett visst kön är standard eller norm.
- Könsminoritet: Avser minoritetsidentiteter utanför den traditionella könsbinären, vilket inkluderar transkvinnor, transmän och icke-binära personer, bland många andra marginaliserade könsidentiteter.
- Könsroller: En uppsättning socialt föreskrivna beteenden och attityder som anses lämpliga eller önskvärda för individer baserat på deras kön.
- Nykolonialism: De ekonomiska och politiska bestämmelser genom vilka en stormakt indirekt upprätthåller eller utvidgar sitt inflytande över andra områden eller folk.
- Nyliberal: En politisk ideologi som förespråkar en politik som främjar kapitalism på den fria marknaden, avreglering och minskade offentliga utgifter.
- Obetalt arbete: Avser arbete som individer utför utan att få ekonomisk ersättning. Det kan handla om hushållssysslor, omsorgsansvar och andra uppgifter (som oftast utförs av kvinnor) som bidrar till samhället men som inte erkänns formellt eller ersätts i traditionell mening.
- Otrygghet i boendet: Ett paraplybegrepp som omfattar flera dimensioner av bostadsproblem som människor kan uppleva, inklusive överkomliga priser, säkerhet, kvalitet, instabilitet och förlust av bostäder.
- Parisavtalet: Ett internationellt avtal inom ramen för UNFCCC som syftar till att begränsa den globala uppvärmningen till under 2 grader Celsius och sträva efter 1,5 grader Celsius. Avtalet innehåller åtaganden om att minska utsläppen av växthusgaser, förbättra klimatresiliensen och ge ekonomiskt stöd till utveckling-

sländer.

- **Queer**: Betecknar eller relaterar till en sexuell identitet och könsidentitet som inte överensstämmer med etablerade heterosexuella och cis-binära normer.
- **Safe spaces/ Trygga platser**: En plats eller miljö där en person eller kategori av personer kan känna sig trygga med att de inte kommer att utsättas för diskriminering, kritik, trakasserier eller någon annan känslomässig eller fysisk skada.
- **Sårbarhet**: De förhållanden som bestäms av fysiska, sociala, ekonomiska och miljömässiga faktorer eller processer som ökar känsligheten hos en individ, ett samhälle, tillgångar eller system för effekterna av faror.
- **Tidsfattigdom**: Den oproportionerligt långa tid som kvinnor ägnar åt obetalt arbete, vilket begränsar deras möjligheter att engagera sig i andra områden och aktiviteter.
- **Transgender**: Personer vars kön inte är detsamma som, eller inte passar ihop med, det kön som de tilldelades vid födseln. Transpersoner kan beskriva sig själva med hjälp av en eller flera olika termer som transgender, transsexuell, genderqueer (GQ), genderfluid, icke-binär, gender-variant, crossdresser, genderless, agender, non-gender, third gender, bi-gender, transman, transkvinna, transkulminär, transkvinnlig och neutrois.

Bibliografi

Arora-Jonsson, S. (2011). Virtue and vulnerability: Discourses on women, gender and climate change. Global Environmental Change, 21(2): 744-751. https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.01.005

Balikoowa, K., Nabanoga, G., Tumusiime, D. M., & Mbogga, M. S. (2019). Gender-differentiated vulnerability to climate change in eastern Uganda. Climate and Development, 11(10): 839-849. https://doi.org/10.1080/17565529.2019.1580555

Banjo, F. (2023). 8 Indigenous Activists Fighting Injustice That You Should Know. Global Citizen. https://www.globalcitizen.org/en/content/indigenous-activists-climate-change-injustice/

Dankelman, I. (2012). Gender and Climate Change: An Introduction. Global Environmental Politics, 12(1): 128-129. https://doi.org/10.1162/GLEP_r_00103

Daughters of Earth. (2023). Promoting Collective Farms and Food Sovereignty among the Pallur Dalit Women. https://daughtersforearth.org/project/promoting-collective-farms-and-food-sovereignty-among-the-pallur-dalit-women/

Djoudi, H., Locatelli, B., Vaast, C., Asher, K., Brockhaus, M., & Basnett Sijapati, B. (2016). Beyond dichotomies: Gender and intersecting inequalities in climate change studies. Ambio, 45(3): 248-262. https://doi.org/10.1007/s13280-016-0825-2

Euronews Green. (2023). From solo protest to global movement: Five years of Fridays for Future in pictures. https://www.euronews.com/green/2023/08/21/from-solo-protest-to-global-movement-five-years-of-fridays-for-future-in-pictures#:~:text=In%202019%2C%20momentum%20built%20for,1%2C600%20protests%20across%20150%20countries

Georgiadi, E. (2023). Gender and Climate Change Discourses in Uganda: Insights from women representations of CSOs. Radboud University. https://www.gendercc.net/fileadmin/inhalte/dokumente/8_Resources/Publications/Final_Thesis_Georgiadi.pdf

Greenpeace Australia Pacific. (2021). Climate change is a man-made problem that disproportionately impacts women. It needs feminist solutions. https://www.greenpeace.org.au/blog/climate-change-is-a-man-made-problem-that-disproportionately-impacts-women-it-needs-feminist-solutions/

Mavisakalyan, A., & Tarverdi, Y. (2019). Gender and climate change: Do female parliamentarians make a difference? European Journal of Political Economy, Elsevier, 56(C): 151-164. https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2018.08.001

National Association for Women's Action in Development. https://nawad.co.ug/

Nellemann, C., Verma, R., & Hislop, L. (eds). (2011). Women at the frontline of climate change: Gender risks and hopes. A Rapid Response Assessment. United Nations Environment Programme. https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/7985

Tschakert, P., & Machado, M., 2012: Gender justice and rights in climate change adaptation: Opportunities and pitfalls. https://doi.org/10.1080/17496535.2012.704929

United Nations. Climate Action - Women as Agents of Change. https://www.un.org/en/climatechange/climate-solutions/womens-agents-change

UN Women. (2022). Explainer: How gender inequality and climate change are interconnected. https://www.unwomen.org/en/news-stories/explainer/2022/02/explainer-how-gender-inequality-and-climate-change-are-interconnected

Üstündağlı Erten, E., Güzeloğlu, E. B., Ifaei, P., Khalilpour, K., Ifaei, P., & Yoo, C. (2024). Decoding intersectionality: A systematic review of gender and Energy Dynamics under the structural and situational effects of contexts. Energy Research & Social Science, 110. https://doi.org/10.1016/j.erss.2024.103432

Wen-Besson, J., & Sabater, L. (2024). Gender Equality for Greener and Bluer Futures: Why Women's Leadership Matters for Realising Environmental Goals. IUCN. https://www.iucn.org/resources/grey-literature/gender-equality-greener-and-bluer-futures-why-womens-leadership-matters

Om projektet

"Genus och klimaträttvisa: Kunskap för Egenmakt" med akronymen "COPGendered" är ett EU-finansierat projekt inom ramen för programmet Erasmus+, som inleddes i december 2022 och kommer att pågå i tre år. Projektet leds av WIDE+ och ett transnationellt konsortium bestående av sju ledande parter, som inkluderar Gender CC, WIDE Austria, GADIP, KULU Women and Development, Mundubat och CSCD. Det primära syftet är att förse läsare och deltagare med verktyg, kunskap och metoder för att förstå och hantera de kritiska sambanden mellan ojämlikhet mellan könen och klimatkrisen.

Detta kapitel ingår i en serie dokument som behandlar specifika teman om kopplingen mellan genus och klimaträttvisa. Serien inkluderar även följande kapitel:

- Klimaträttvisa, genus och energi
- Klimaträttvisa, genus och hbtqi-frågor
- Klimaträttvisa, genus och transport
- Genus och klimatinducerad migration
- Klimaträttvisa, genus och extraktivism

Du kan läsa mer om COPGendered-projektet på: https://wideplus.org/copgendered-project/

Klimaträttvisa, genus och hbtqi-frågor

gender & climate justice
COP gendered

Eftersom det finns fler än två kön är det viktigt att reflektera över sambandet mellan klimaträttvisa, genus och hbtqi-personer. De andra genusrelaterade identiteterna – som transperson, genderqueer och icke-binär – måste vara en del av analysen när vi talar om genusrättvisa. Denna briefing ger en inblick i hur hbtqi-personer påverkas oproportionerligt av klimatförändringarna. Vidare ges exempel på god praxis och sätt att gå vidare för att uppnå klimaträttvisa.

Hbtqi är ett paraplybegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner, personer med queera uttryck och identiteter samt intersexpersoner. Det finns många olika former av akronymen. I den engelskspråkiga orginalversionen av denna briefing används EU-standarden LGBTIQ, vilket vi översätter till hbtqi.

Även om genus-perspektiv delvis har inkorporerats i policyer för att främja klimaträttvisa, finns det fortfarande en betydande försummelse när det gäller hbtqi-perspektiv. Policydokument som är utformade med hänsyn till genusaspekter verkar ofta inom ett binärt ramverk som inte tar hänsyn till hbtqi-personers olika behov på ett adekvat sätt. Detta gäller även för datainsamling, vilket resulterar i en signifikant brist på information om klimatförändringarnas specifika effekter på hbtqi-individer. Behovet av ytterligare forskning kring denna fråga understryks av den befintliga forskning som belyser marginaliseringen av hbtqi-personer i kombination med vår kunskap om klimatförändringarnas oproportionerliga inverkan på marginaliserade grupper.

Ekonomisk ojämlikhet och hbtqi-personers utsatthet

Diskriminering av hbtqi-personer genomsyrar den moderna historien, vilket har lett till djupa sociala orättvisor och en allmän utsatthet som riskerar att förvärras av klimatförändringar och naturkatastrofer. Dagens stigmatisering kring att vara hbtqi-person i kombination med bristen på institutionellt stöd leder till (ytterligare) socioekonomisk utsatthet. Utöver att sexuella minoriteter och könsminoriteter ofta nekas jobbmöjligheter och lika lön, löper de större risk att drabbas av fattigdom och osäkra boendeförhållanden än heterosexuella cis-personer. En aktuell undersökning gjord av ILGA Europe visar att var femte hbtqi-person i EU upplever hemlöshet. Denna siffra ökar till en tredjedel av transpersonerna och 40 procent av intersexpersonerna som deltagit i undersökningen.

Det är viktigt att uppmärksamma att hbtqi-personer som lever i hemlöshet löper större risk att utsättas för våld och diskriminering samt att de kan vara extra sårbara för extrema väderförhållanden. Ekonomiska begränsningar och osäkra boendeförhållanden kan försvåra deras förmåga att införskaffa och lagra nödvändiga livsmedel för katastrofberedskap. Följaktligen är det nödvändigt att anta en integrerad strategi, som tar hänsyn till intersektionaliteten mellan fattigdom, hemlöshet och sårbarhet för klimatförändringar.

Hittills har vi adresserat hbtqi-personers generella situation på gruppnivå men denna är långt ifrån en homogen grupp. Hbtqi-individers situationer skiljer sig från varandra på många sätt, vilket ytterligare understryker behovet av att anta ett intersektionellt perspektiv. Rasifierade hbtqi-personer löper större risk att drabbas av fattigdom och hemlöshet jämfört med vita hbtqi-per-

Fridays for Future-protest i Berlin 2021
Kreditering: Stefan Müller via Flickr, CC 2.0-licens

Fridays for Future-protest i Berlin 2021. Kreditering: Stefan Müller via Flickr, CC 2.0-licens

soner. I USA är unga mörkyade transpersoner den demografiska grupp som statistiskt sett är den mest utsatt för fattigdom, hemlöshet och våld under klimatkrisen. På samma sätt kan ekonomiskt utsatta hbtqi-personer ha helt andra upplevelser av klimatförändringarna än deras rikare motsvarigheter.

Hbtqi-personer och naturkatastrofer

Sexuella minoriteter och könsminoriteter blir ofta exkluderade från informationskampanjer, hjälpinsatser och katastrofstöd. Många länder saknar lagar och policyer som skyddar hbtqi-personers rätt till katastrofstöd och nödhjälp, trots att tidigare händelser visar hur diskrimineringen av hbtqi-personer påverkar deras förmåga att hantera naturkatastrofer. Exempelvis hade puertoricanska queer- och transpersoner begränsad tillgång till vissa mediciner och hormoner samtidigt som de tvingades hantera en ökning av diskriminering och våld efter orkanen Maria. Våldet mot hbtqi-personer ökar ofta i samband med naturkatastrofer. Detta sker särskillt i fall då religiösa ledare beskyller sexuella minoriteter och könsminoriteter för att vara orsaken till att naturkatastrofen skett. Diskrimineringsincidenter som involverar trosbaserade organisationer är särskilt problematiska eftersom dessa institutioner ofta har en nyckelroll i katastrofhjälp.

Att främja meningsfullt deltagande och förebygga diskriminering

Beslutsfattare på alla nivåer (internationellt, nationellt, regionalt och lokalt) samt ledare i civilsamhället måste skapa förutsättningar för hbtqi-personers meningsfulla representation och deltagande. Rebecca Sutton från organisationen Lesbisk Makt understryker detta:

> *"Det är viktigt att inte lägga ansvaret på hbtqi-personer att skapa en inkluderande miljö, utan att jobba proaktivt för att skapa en miljö där personer kan få ägna sig åt sakfrågan utan att behöva lägga sin kraft på att hantera mikroaggressioner."*

Organisatörer och allierade måste vara medvetna om, och försöka minimera, potentiella risker för hbtqi-personer som uttalar sig om klimaträttvisa i offentliga sammanhang. Aktiviströrelser bör också se till att aktivister som identifierar sig som hbtqi har tillgång till både säkra och inflytelserika plattformar. Att öka representationen av hbtqi-personer är ett steg mot att skapa safe spaces (trygga platser). Det finns många fler sätt att göra detta på, till exempel att använda ett könsneutralt och inkluderande språk.

De förändringar som krävs för att främja jämlikt deltagande för hbtqi-personer måste genomföras som en del av en strukturell transformation av alla samhällen. Denna förändring kräver en mer inkluderande jämställdhet, som adresserar den strukturella diskriminering som härstammar från patriarkatet, heteronormativitet och andra intersektionella strukturer av diskriminering och förtryck. Stater måste ta sitt ansvar och se till att sexuella minoriteter och könsminoriteter får sina mänskliga rättigheter tillgodosedda samt att staternas klimatförändrings- och klimatanpassningspolicyer också svarar mot deras behov. Staterna måste anta lagar och riktlinjer som motverkar diskriminering, särskilt för institutioner som arbetar med katastrofförebyggande och katastrofhjälp.

Rekommendationer

- Integrera konkreta åtgärder för att skydda hbtqi-personers rättigheter i antidiskrimineringspolicyer på alla nivåer – inklusive stater, företag och organisationer.
- Inkorporera intersektionella genus- och hbtqi-perspektiv i all datainsamling, analys och påverkansarbete som syftar till att främja klimaträttvisa. Med detta kan vi utveckla en mer nyanserad förståelse för de utmaningar som olika grupper står inför.
- Uppmärksamma och bidra till att utvidga det civila samhällets viktiga roll när det gäller att driva på medvetenheten om klimaträttvisa och hålla förorenande parter ansvariga. Att stärka dessa gräsrotsinitiativ är av yttersta vikt.
- Tillhandahåll ökade resurser till de Hbtqi-organisationer som strävar efter att bredda sin verksamhet i samhället. Vi kan därigenom bidra till ökad inkludering och egenmakt.
- Främja en robust och inkluderande kultur av civilt engagemang som omfattar alla marginaliserade grupper. Våra demokratiers vitalitet är beroende av att olika röster aktivt deltar och representeras i strävan efter kollektiva framsteg.

I FOKUS: Queers x Climate och Out for Sustainability

Det finns mycket motståndskraft och kunskap inom olika hbtqi-samhällen. Många aktivister och gräsrotskollektiv – som Queers x Climate och Out for Sustainability – samlar och sprider information om hur hbtqi-personer påverkas av klimatförändringarna. Queers x Climate är ett exempel på ett internationellt initiativ som leds av queerpersoner och som arbetar för att främja klimataktivism inom och utanför hbtqi-samhället. De sammanför queer-ledda grupper som anordnar eller deltar i klimaträttvisemarscher. Organisationen Out for Sustainability blev nyligen den första hbtqi-organisationen att få observatörsstatus av UNFCCC.

Fridays for Future-protest i Berlin 2021
Kreditering: Stefan Müller via Flickr, CC 2.0-licens

Co-funded by the European Union

Författare: Allis Millegård

Redigering: Nancy Contreras (GADIP) & Gea Meijers (WIDE+)

Grafisk Design: Stephanie Höglund (WIDE+)

Finansieras av Europeiska unionen. De synpunkter och åsikter som uttrycks är endast upphovsmannens [upphovsmännens] och utgör inte Europeiska unionens eller Europeiska genomförandeorganet för utbildning och kulturs (EACEA) officiella ståndpunkt. Varken Europeiska unionen eller EACEA tar något ansvar för dessa.

Förkortningar

HBTQI - Homosexuella, bisexuella, transpersoner, queera och intersexpersoner

UNFCCC - Förenta nationernas ramkonvention om klimatförändringar

Bibliografi

Bryan, A.N. (n.d). Pride for People and Planet: The Intersectionality of Climate Action and Queer/Trans Justice. WCAPS. https://www.wcaps.org/blog-2/the-intersectionality-of-climate-action-and-queer/trans-justice

Dalton, D. (2023). Have We Left Behind the Rainbow Warriors? The Climate Emergency and Its Impact on Global Queer People and Their Communities. In Dalton, D., Smith, A. (eds) Gender, Sexuality and the UN's SDGs. Sustainable Development Goals Series. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-31046-1_2

Evans, P., & Faud, Z. (2021). There is no climate justice with LGBTQIA+ liberation. Chain Reaction, (140): 20-21. https://search.informit.org/doi/10.3316/INFORMIT.082650192937693

Goldsmith, L., & Bell, M.L. (2021). Queering environmental justice: unequal environmental health burden on the LGBTQ1 community. American Journal of Public Health, 112(1): 79–87. https://doi.org/10.2105/AJPH.2021.306406

Goldsmith, L., Raditz, V., & Méndez, M. (2021). Queer and Present Danger: Understanding the Disparate Impacts of Disasters on LGBTQ+ Communities. Disasters, 46(4): 946-973. https://doi.org/10.1111/disa.12509

Hutchinson, M. (2020). Facing Intersecting Crises: LGBTIQ Resilience in Fiji. Open Global Rights. https://www.openglobalrights.org/facing-intersecting-crises-lgbtiq-plus-resilience-in-fiji/

ILGA-Europe. (2023). CALL FOR PROJECT PROPOSALS: ADDRESSING LGBTI HOMELESSNESS IN THE EU. https://www.ilga-europe.org/news/no-one-left-behind-lgbti-homelessness/

Kilbride, E. (2023). This Is Why We Became Activists. Human Rights Watch. https://www.hrw.org/report/2023/02/14/why-we-became-activists/violence-against-lesbian-bisexual-and-queer-women-and-non

Mann, S., McKay, T., & Gonzales, G. (2024). Climate Change-Related Disasters & the Health of LGBTQ+ Populations. The Journal of Climate Change and Health. https://doi.org/10.1016/j.joclim.2024.100304

Queers X Climate. About. https://www.queersxclimate.org/about

Stakelum, R. (2023). PRIDE: HOMELESSNESS IN THE LGBTIQ COMMUNITY. FEANTSA. https://www.feantsa.org/public/user/Magazine/2023/Spring_magazine_2023/FEA_magazine_spring_2023.pdf

Sutton, R. Personal communication. Lesbisk Makt. (2023-12-01)

Thazin Aung, M. (2023). Queering climate justice – what climate justice can learn from queer groups. IIED. https://www.iied.org/queering-climate-justice-what-climate-justice-can-learn-queer-groups

UNEP. List of accredited organizations. https://www.unep.org/civil-society-engagement/accreditation/list-accredited-organizations

Om projektet

"Genus och klimaträttvisa: Kunskap för Egenmakt" med akronymen "COPGendered" är ett EU-finansierat projekt inom ramen för programmet Erasmus+, som inleddes i december 2022 och kommer att pågå i tre år. Projektet leds av WIDE+ och ett transnationellt konsortium bestående av sju ledande parter, som inkluderar Gender CC, WIDE Austria, GADIP, KULU Women and Development, Mundubat och CSCD. Det primära syftet är att förse läsare och deltagare med verktyg, kunskap och metoder för att förstå och hantera de kritiska sambanden mellan ojämlikhet mellan könen och klimatkrisen.

Detta kapitel ingår i en serie dokument som behandlar specifika teman om kopplingen mellan genus och klimaträttvisa. Serien inkluderar även följande kapitel:

- Genus och klimaträttvisa
- Klimaträttvisa, genus och energi
- Klimaträttvisa, genus och transport
- Genus och klimatinducerad migration
- Klimaträttvisa, genus och extraktivism

Du kan läsa mer om COPGendered-projektet på: https://wideplus.org/copgendered-project/

Klimaträttvisa, genus och energi

gender & climate justice
COP gendered

Energisektorn omfattar ett stort och komplext nätverk av företag som är engagerade i produktion och distribution av energi, vilket är avgörande för att driva ekonomin och stödja produktion och transport samt privata hem. Förbränning av fossila bränslen är en av grundorsakerna till klimatförändringarna. Trots deras integrerade roll i det dagliga livet är det absolut nödvändigt att fasa ut dem. Denna briefing ger en kort introduktion till sambanden mellan ojämlikhet mellan könen och energirättvisa, och ger exempel på inkluderande och hållbara energiprojekt samt rekommendationer.

Energisystem kategoriseras i stort sett enligt källan tilll den energi de använder: icke-förnybara (fossila bränslen) och förnybara. På grund av den enorma inverkan som fossila bränslen har på klimatförändringarna är det en viktigt att minska koldioxidutsläppen i befintliga system. Energisystemen måste övergå till förnybara källor, som vind- och solenergi. Dessutom finns det ett stort behov av att minska energiförbrukningen i det globala nord och säkerställa en mer rättvis fördelning av tillgången till energi.

År 2015 antog EU en strategi för energiunionen som syftar till att diversifiera energikällorna och främja samarbetet mellan EU:s medlemsländer, med målet att skapa en intern energimarknad och samtidigt anamma Parisavtalets principer om att minska ekonomins koldioxidutsläpp. Trots att EU har delad befogenhet inom vissa energipolitiska områden enligt artikel 194 i EUF-fördraget, behåller dock varje medlemsstat rätten att bestämma villkoren för användandet av energiresurser, preferenser för energikällor och den övergripande energiförsörjningsstrukturen. Även om förbrukningen av förnybar energi har ökat varje år kom merparten av EU:s energi 2021 från fossila bränslen, särskilt från naturgas, vilket visar att Europas gröna omställning fortfarande går långsamt.

Det finns allt fler bevis för att energikriserna har en oproportionerlig inverkan på kvinnor och flickor, inklusive hbtqi-personer. "Genus och energi" är fortsatt ett outforskat område. Bristen på intersektionell och transformativ jämställdhetsintegrering i energipolitik, regleringar och subventioner bidrar till att förvärra ojämlikheten. Det är av yttersta vikt att erkänna och ta itu med viktiga kopplingar i förhållandet mellan kön och energi för att skapa klimatlösningar. Det handlar inte bara om att främja energieffektiva tekniker, utan också om att säkerställa en rättvis energianvändning och om att i grunden anpassa den makroekonomiska politiken som för närvarande är inriktad på en obegränsad energianvändning..

Manlig dominans i beslutsfattandet om energi: Från politiken till hemmet

Den industriella energiproduktionssektorn på global nivå är historiskt sett mansdominerad, med 76% färre kvinnor än män. I EU är löneskillnaderna mellan könen inom energisektorn nästan 20 procent, och kvinnor innehar bara upp till 20 procent av de seniora rollerna i vissa delsektorer inom energisektorn. Data visar också att kvinnor är underrepresenterade i politiskt beslutsfattande på alla nivåer, i hela världen, inklusive Europaparlamentet, vilket påverkar deras förmåga att delta i policy-utformandet.

På hemmaplan syns könsobalansen i beslutsfattandet också i det vardagliga livet. I Tyskland är till exempel den typiska investeraren i förnybar energi i hemmet, en man med högre inkomst, högre utbildningsnivå, en stark miljömedvetenhet och som vanligtvis bor på landsbygden. Kvinnor tenderar däremot att investera

Kreditering: Yating Yang

Kreditering: Markus Spiske

mindre i förnybar energi i koppling till renovering av hemmet, inte för att de inte är intresserade av att göra det, utan för att de är rädda för kostnaden, eftersom de tenderar att ha begränsad disponibel inkomst och begränsade finansiella besparingar. Detta visar på vikten av att inkludera olika genusperspektiv i både energisektorn och i beslutsfattandet, för att säkerställa att kvinnors väsentliga behov tas hänsyn till.

Könsroller och energifattigdom: Från obetalt arbete till stigande bränslekostnader

Energi ligger till grund för all ekonomisk verksamhet, inklusive obetalt arbete som omsorg och hushållsarbete, som fortfarande till största delen utförs av kvinnor världen över. Under covid-19-pandemins första år uppskattades det att kvinnor i EU ägnade 18 timmar per vecka åt matlagning och hushållsarbete, jämfört med 12 timmar för män. Kvinnor i Syd tillbringar upp till 18 timmar i veckan med att införskaffa bränsle för matlagning. Dessutom upplever kvinnor och flickor i Syd osäkra hälso- och säkerhetsförhållanden när de lagar mat med giftiga och smutsiga bränslen, då de utsätts för luftföroreningar inomhus. Vidare måste de gå långa sträckor för att samla biomassa/ved, där de ofta utsätts för könsbaserat våld. För kvinnor i Europa innebär det faktum att de tillbringar mer tid hemma att de är mer beroende av uppvärmning och luftkvalitet inomhus jämfört med män. Ett genusperspektiv i energipolitik och energiprojekt är nödvändigt för att möjliggöra hälsosamma möjligheter och tillgång till ren energi för alla.

Könsrollerna påverkar inte bara energianvändningen utan även tillgången till energi och dess pris. Att "feminisera" energifattigdomen innebär att erkänna att kvinnor och flickor påverkas oproportionerligt mycket av att leva i energifattigdom, vilket innebär otillräcklig tillgång till energi i form av ljus, värme och kyla. I EU är inkomstskillnader mellan könen en av de faktorer som leder till den ojämlika energifattigdomen. Förekomsten och omfattningen av energifattigdom är dock ett resultat av makroekonomiska politiska val, där många europeiska stater har privatiserat energiförsörjningen och infört marknadsmekanismer i kostnadsberäkningen.

I Europa drabbas ensamstående kvinnohushåll med lägre inkomster ofta av energifattigdom, och äldre kvinnor löper också större risk att drabbas på grund av en högre förväntad livslängd och lägre pension. Under sommaren 2022 beräknas de extrema värmeböljorna i Europa ha dödat mer än 61.000 människor i hela Europa, de flesta av dem kvinnor över 80 år. Detta visar att energifattigdom inte enbart är en fråga kopplad till vintermånaderna i Europa utan den påverkar också kvinnors liv under sommaren, och att politiska överväganden därför måste göras därefter.

Feministiskt agerande i centrum för energirättvisa

Energirättvisa har vuxit fram till följd av behovet av att ta itu med sociala rättvisefrågor när det gäller tillgång till, användning av och beslutsfattande om energi. Den förespråkar ett globalt energisystem som på ett rättvist sätt fördelar både fördelar av och kostnader för energitjänster och som har ett representativt och opartiskt beslutsfattande på energiområdet. En feministisk syn på energirättvisa vill erbjuda alternativa perspektiv till den nyliberala synen på energilösningar, som fortfarande är dominerande i det europeiska beslutsfattandet. Den förespråkar ett intersektionellt och dekolonialt ramverk för att avveckla flerdimensionella maktstrukturer och ta itu med de resulterande ojämlikheterna, samtidigt som man övergår från konsumtion av fossila bränslen.

En feministisk, rättvis omställning syftar till att utmana könsbundna uppfattningar om energi och erkänna att utvinning och konsumtion av fossila bränslen ofta fungerar som ett sätt att visa maskulinitet samtidigt som den gynnar fossilkapitalismen. "Petro-maskulin-

itet" syftar på hur maskulina värderingar som tuffhet, styrka och självförsörjning kan motverka övergången till ren energi eftersom den kan ses som "svag" och "feminin". Eftersom energibranschen är direkt relaterad till toxisk maskulinitet marginaliseras kvinnor och icke-binära personer ytterligare inom den.

Politiskt beslutsfattande är fortfarande en viktig väg för att utmana det nuvarande systemet. Jämställdhetsintegreringsmetoderna är fortfarande begränsade och är långt ifrån att anta ett feministisk perspektiv. Det europeiska gröna avtalet, som utfärdades 2020 av EU-kommissionen, syftar till att uppnå klimatneutralitet i EU senast 2050. Detta trots att ett av dess huvudmål, att minska koldioxidutsläppen, till stor del förbiser genus och andra intersektionella överväganden. Feminister har dessutom efterlyst en övergång från en genusblind till en genustransformerande politik i samband med omvandlingen av EU:s ekonomiska system. Detta kräver att det europeiska gröna avtalet omformuleras till något mer än en tillväxtstrategi som fokuserar på att öka bruttonationalprodukten, och i stället prioriterar omsorgen om både människor och planeten.

Rekommendationer

- EU och medlemsländerna bör ompröva den makroekonomiska energipolitiken och omvandla energi som handelsvara till en energiförsörjning baserad på energirättvisa.
- EU och medlemsländerna bör eftersträva ett bredare deltagande för att inkludera det feministiska civilsamhället när strategier för att minska energifattigdomen utvecklas och genomförs.
- Energipolicyer, program och projekt bör inkludera slutsatser från intersektionella konsekvensbedömningar för att identifiera potentiella skillnader i påverkan på kvinnor, män och individer med könsskillnader. Detta innebär att man måste samla in mycket mer könsuppdelad intersektionell data.

I FOKUS: Kvinnor inom jordbruk och hållbar energi Österrike & Moldavien

Att engagera kvinnor som bidrar till lösningar för förnybar energi utanför elnätet kan skapa möjligheter för deras ledarskap och sysselsättning, särskilt inom jordbrukssektorn. Under 2023 stödde Austrian Development Agency 32 kvinnoledda jordbruksföretag genom att finansiera installationen av solcellspaneler, solfångare och biomassapannor. Dessa tekniker genererar ren och tillförlitlig el, värmer vatten och förbättrar den övergripande energieffektiviteten. Initiativet främjar inte bara användningen av förnybar energi och energieffektiv teknik utan stödjer också ekonomisk hållbarhet genom att anpassa företagen till miljövänliga jordbruksmetoder. För de 32 projekten, med en total kapacitet på 518 kW och en genomsnittlig täckningsgrad på 50% av de nuvarande energiförbrukningsbehoven, beräknas den genererade gröna energin kunna leda till årliga besparingar på minst 780.000 moldaviska lei (40.500 euro). Detta bidrar till en beräknad minskning av koldioxidutsläppen med 152 ton per år.

Co-funded by the European Union

Författare: Elena Georgiardi (GenderCC), Emma Rainey (WIDE+)

Redigering: Gea Meijers (WIDE+)

Grafisk Design: Stephanie Höglund (WIDE+)

Finansieras av Europeiska unionen. De synpunkter och åsikter som uttrycks är endast upphovsmannens [upphovsmännens] och utgör inte Europeiska unionens eller Europeiska genomförandeorganet för utbildning och kulturs (EACEA) officiella ståndpunkt. Varken Europeiska unionen eller EACEA tar något ansvar för dessa.

Förkortningar

EU: Europeiska unionen

EUF-FÖRDRAGET: Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt

GD: Generaldirektorat

Bibliografi

Ahrendt, D., Cabrita, J., Clerici., E., Hurley, J., Leončikas, T., Mascherini, M., Riso, S., & Sándor, E. (2020). Living, Working and COVID-19. Eurofound, Publications Office, Luxembourg. https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2020/living-working-and-covid-19

Cecelski, E. (2023, July 14). The lack of gender targets for clean energy is harming women and girls. SDG Action. https://sdg-action.org/the-lack-of-gender-targets-for-clean-energy-is-harming-women-and-girls/

Clancy, F., & Feenstra, M. (2019). Women, Gender Equality and the Energy Transition in the EU. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608867/IPOL_STU(2019)608867_EN.pdf

Daggett, C. (2018). Petro-masculinity: Fossil Fuels and Authoritarian Desire. Millennium, 47(1), 25-44. https://doi.org/10.1177/0305829818775817

EIGE. (2017). Energy. https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/policy-areas/energy?language_content_entity=en#:~:text=From%20a%20gender%20and%20human,heating%20and%20indoor%20air%20quality

Enerdata. (2022). Energy crisis: opportunity or threat for EU's energy transition? https://www.enerdata.net/publications/executive-briefing/energy-transition-impacting-energy-crisis.html

European Parliament. (2023). Factsheet - Energy Policy: General Principles. https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/68/energy-policy-general-principles

European Parliament. ITRE - Committee Members. https://www.europarl.europa.eu/committees/en/itre/home/members

Kraft, C., Qayum, S., Pröstler, K., & Schuber, C. (2023). Gender Equality and the Sustainable Energy Transition. UN Women and UNIDO, New York and Vienna. https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2023/05/gender-equality-in-the-sustainable-energy-transition

Kwai, I. (2023). Heat Waves Are Killing Older Women. Are They Also Violating Their Rights? The New York Times. https://www.nytimes.com/by/isabella-kwai

Rodrigues, H. (2023). Women in Wind: A Missing Piece of the EU Offshore Renewable Energy Transition. WWF. https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/wwf---women-in-wind-the-missing-piece-of-the-eu-offshore-renewable-energy-transition.pdf

Sovacool, B.K., Bell, S.B., Daggett, C., Labuski, C., Lennon, M., Naylor, L., Klinger, J., Leonard, K., & Firestone, J. (2023). Pluralizing energy justice: Incorporating feminist, anti-racist, Indigenous, and postcolonial perspectives. Energy Research & Social Science, (97). https://doi.org/10.1016/j.erss.2023.102996

United Nations Development Programme. (2024). Global Sustainability Energy Hub: ENERGY AND GENDER EQUALITY. https://www.undp.org/energy/our-work-areas/energy-and-gender-equality

UNDP. (2023). 32 agricultural businesses led by women will become more energy-efficient with support from Austria and UNDP. https://www.undp.org/moldova/press-releases/32-agricultural-businesses-led-women-will-become-more-energy-efficient-support-austria-and-undp

UN Women. Facts and figures: Women's leadership and political participation. https://www.unwomen.org/en/what-we-do/leadership-and-political-participation/facts-and-figures

Om projektet

"Genus och klimaträttvisa: Kunskap för Egenmakt" med akronymen "COPGendered" är ett EU-finansierat projekt inom ramen för programmet Erasmus+, som inleddes i december 2022 och kommer att pågå i tre år. Projektet leds av WIDE+ och ett transnationellt konsortium bestående av sju ledande parter, som inkluderar Gender CC, WIDE Austria, GADIP, KULU Women and Development, Mundubat och CSCD. Det primära syftet är att förse läsare och deltagare med verktyg, kunskap och metoder för att förstå och hantera de kritiska sambanden mellan ojämlikhet mellan könen och klimatkrisen.

Detta kapitel ingår i en serie dokument som behandlar specifika teman om kopplingen mellan genus och klimaträttvisa. Serien inkluderar även följande kapitel:

- Genus och klimaträttvisa
- Klimaträttvisa, genus och hbtqi-frågor
- Klimaträttvisa, genus och transport
- Genus och klimatinducerad migration
- Klimaträttvisa, genus och extraktivism

Du kan läsa mer om COPGendered-projektet på:https://wideplus.org/copgendered-project/

Klimaträttvisa, genus och transport

gender & climate justice
COP gendered

Transport eller mobilitet är en viktig aspekt av det moderna samhället och underlättar ekonomisk verksamhet, sociala interaktioner och tillgång till viktiga tjänster. Transporterna medför dock en betydande miljökostnad, och den globala transportsektorn står för cirka 24% av koldioxidutsläppen. Detta informationsdokument belyser olika dimensioner av transport, exempel på jämställdhet inom transportsektorn, obalanser mellan könen och genusblinda fläckar i EU:s politik.

Transportsektorn står för ungefär en fjärdedel av koldioxidutsläppen och dess bidrag har ökat stadigt med cirka 1,7% per år sedan 1990, vilket understryker vikten av att implementera hållbara lösningar. Trots ansträngningar för att minska utsläppen är transportsektorn fortfarande starkt beroende av oljeprodukter, som står för nästan 91% av dess energiförbrukning. Vägtransporter är den främsta orsaken till koldioxidutsläppen inom sektorn, men även andra transportslag som lastfartyg och flyg spelar en viktig roll för klimatförändringarna.

Den globala transporten av olja och varor spelar en central roll i kapitalismen och globaliseringen och är direkt kopplad till exploateringen av naturresurser och arbetskraft. Detta system präglas av en ojämlik utbytesdynamik och hierarkiska arbetsförhållanden som ofta återspeglar ras- och könsfördomar. Det upprätthålls av en global handelspolitik där EU strävar efter att göra det möjligt för europeiska företag att flytta sina investeringar var som helst i världen och exportera till en rad olika sektorer för att öka rörligheten för varor och tjänster. EU:s jordbrukssubventioner och handelspolitik har till exempel främjat export av jordbruksprodukter av lägre kvalitet till lägre priser till länder i syd, vilket konkurrerar ut lokala självförsörjande jordbrukare som ofta är kvinnor, samtidigt som det bidrar till en ökning av koldioxidutsläppen genom transporter.

Enligt Internationella arbetsorganisationen (ILO) utgör kvinnor cirka 17% av den globala transportarbetskraften, med endast 1-2% i sjöfartsroller. Europeiska kommissionen rapporterar att kvinnor utgör 22% av transportarbetskraften i EU. Att öka kvinnors representation i transportsektorns policyformulering är avgörande för att tillgodose kvinnors behov av rörlighet. Av denna anledning måste betydande ansträngningar göras för att anta en systematisk jämställdhetsanalys och integrering i alla planerings- och utvecklingsprocesser för transport.

När det gäller transportkonsumtion visar forskning på betydande skillnader i rörelsemönster mellan kvinnor och män (det finns mycket begränsade uppgifter om hbtqi-personers rörelsemönster).

Vägtrafik: Hög föroreningsnivå och betydande obalans mellan könen

Mäns individuella rörelsemönster är kopplade till motoriserad trafik - män utgör majoriteten av bilanvändarna och motorcykelförarna. Kvinnor däremot utgör majoriteten av användarna av kollektivtrafiken (i städerna), och de förlitar sig i högre grad än män på att gå. I det globala Syd har många kvinnor inte råd med något transportmedel på grund av kvinnors ekonomiska situation, omsorgsroller och säkerhetsproblem. Barriärfri tillgänglighet är ett annat problem, t.ex. för kvinnor med barn, äldre eller personer med funktionsnedsättning, medan personlig säkerhet i transport ofta också är ett problem för hbtqi-personer. Att förstå denna (intersektionella) genusdynamik tillsammans med transporternas bredare miljöpåverkan är avgörande för att utveckla effektiva policyer och initiativ för att mildra klimatförändringarna och främja rättvis tillgång till transportresurser.

Vägtrafiken är den främsta källan till koldioxidutsläpp inom transportsektorn. Eftersom män främst använder bilar och motorcyklar leder deras resmönster till högre energiförbrukning och koldioxidutsläpp jämfört med kvinnor. Forskning i Europa visar att kvinnor har en större miljömedvetenhet, särskilt när det gäller bilanvändning. Ur klimaträttvisesynpunkt är det absolut nödvändigt att minska den motoriserade vägtrafiken. Avlägsna landsbygdsområden i Globala syd kan dra nytta av förbättrade vägförbindelser, t.ex. för att flickor och kvinnor ska få bättre tillgång till utbildning, hälso- och sjukvård samt för att marknadsföra jordbrukspro-

Kreditering: Joey Lu

dukter. Samtidigt förespråkar stadsplaneringsexperter tätare bebyggelse för att minska behovet av nya vägar i Globala nord. Att koncentrera bebyggelsen till byar och städer stödjer kollektivtrafiklösningar och främjar promenadvänlighet, vilket gynnar kvinnor och personer med omsorgsansvar.

Kvinnor och transport: Från obetalt omsorgsarbete till säkerhetsfrågor

Globalt sett står kvinnor för tre fjärdedelar av det obetalda omsorgsarbetet, vilket leder till mer komplexa resmönster för kvinnor jämfört med män. Kvinnor gör ofta kortare resor men med flera uppgifter, t.ex. att ta barnen till skolan samtidigt som de gör ärenden eller hjälper familjemedlemmar med nedsatt rörlighet. De befintliga transportnäten tillgodoser dock i första hand pendlingsbehoven och bortser från kvinnors behov av flera resor utanför rusningstid. Kvinnors val av transportmedel påverkas dessutom i hög grad av deras personliga säkerhet. Rädslan för sexuella trakasserier och övergrepp får kvinnor att prioritera säkrare transportalternativ, även om de är mer tidskrävande. Detta förvärrar tidsbristen och "tidsfattigdomen" för kvinnor med obetalt omsorgsansvar.

Könsskillnaderna i användningen av cyklar och nya delade mobilitetsalternativ i Europa är anmärkningsvärda. Forskning visar att män cyklar betydligt mer än kvinnor, och att kvinnors lägre cykelanvändning till stor del beror på oro för trafiksäkerheten. På samma sätt tenderar män att använda nya mobilitetstjänster som e-scootrar och bildelning i större utsträckning än kvinnor. Hinder för kvinnor att använda dessa tjänster är bland annat oro för säkerhet (t.ex. att dela fordon med främlingar), tillgänglighet, komplexitet (t.ex. besvärliga registreringsprocesser), kostnader och begränsad bärförmåga. Delade cyklar och elscootrar är ofta olämpliga för transport av barn, extra passagerare, barnvagnar, bagage eller shoppingkassar. Dessutom verkar utformningen av dessa tjänster ofta vara maskulint orienterad, med faktorer som vikten på cyklar eller e-scootrar som utgör utmaningar för kvinnor när det gäller manövrerbarhet.

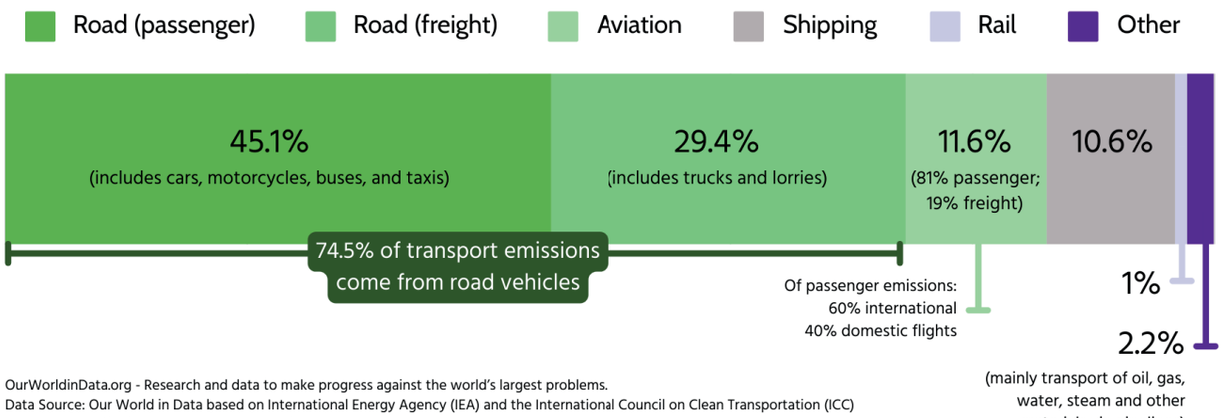
Bristen på intersektionellt hänsynstagande i det europeiska gröna avtalet

Det europeiska gröna avtalet syftar till att minska nettoutsläppen av växthusgaser med minst 55% fram till 2030, och strategin för smart och hållbar mobilitet är en viktig komponent i detta. Även om strategin erkänner könsrelaterade sysselsättningsskillnader saknar den förslag för att integrera jämställdhet i mobilitets- och transportpolitiken och tar inte upp säkerhetsfrågor för utsatta personer som använder kollektivtrafik eller arbetar inom industrin. Dessutom menar kritikerna att politiken i alltför hög grad prioriterar individuell rörlighet genom att främja elbilar framför kollektivtrafik. Denna strategi förvärrar miljöskadorna på grund av ökad efterfrågan på råvaror som mineraler och sällsynta jordartsmetaller för elektroniska apparater och batterier. Strategins betoning på manliga, medelklass mobilitetsmönster och neokolonial extraktivism upprätthåller ytterligare ojämlikheter och miljöförstöring.

Järnvägen spelar en viktig roll för både gods- och persontransporter över längre sträckor och bidrar med endast 1% till utsläppen av växthusgaser inom transportsektorn, vilket gör den mycket hållbar. Trots detta står många länder inför utmaningar när det gäller att underhålla och förbättra järnvägsinfrastrukturen, eftersom motorfordon och flyg har prioriterats under de senaste decennierna. Det är också viktigt att notera att järnvägstransporter uppvisar mindre skillnader mellan könen i användning jämfört med alla andra transportsätt. Trots detta utgör de kvarstående prisskillnaderna ett betydande hinder för tillgängligheten, särskilt för kvinnor och marginaliserade grupper. Att prioritera investeringar och politiska initiativ som stärker järnvägsinfrastrukturen och samtidigt avskaffa skadliga subventioner eller skattebefrielser, som till exempel flygfotogen, är avgörande för att bygga upp hållbara transporter.

Global CO2 emissions from trasnport

This is based on global transport emissions in 2018, which totalled 8 billion tonnes CO2.
Transport accounts for 24% of CO2 emissions from energy.

OurWorldinData.org - Research and data to make progress against the world's largest problems.
Data Source: Our World in Data based on International Energy Agency (IEA) and the International Council on Clean Transportation (ICC)
Licenses under CC-BY by the author Hannah Ritchie.

Rekommendationer

- EU och medlemsstaterna bör prioritera hållbara och rättvisa kollektivtrafikalternativ som tillgodoser kvinnors och andra missgynnade gruppers olika behov genom att integrera ett jämställdhetsperspektiv i policyutvecklingen.
- Politiker och beslutsfattare på både statlig och privat nivå bör arbeta för att öka kvinnors representation inom transport- och mobilitetssektorn och samtidigt öka kvinnors och anhörigas meningsfulla deltagande i utvecklingen av klimat- och transportpolitiken.
- EU och medlemsländerna bör styra om offentliga investeringar och subventioner från miljöskadlig transportinfrastruktur till renare lösningar för kollektivtrafiken.
- Regeringarna bör främja en hållbar konsumtion som bygger på en makroekonomisk politik som främjar återanvändning av material och minskar den överdrivna globala transporten av varor och olja. En del av denna politik är handelspolitik som bygger på mänskliga rättigheter, miljöstandarder och feministisk social rättvisa. EU och medlemsstaterna bör säkerställa rättvisa löne- och arbetsvillkor samt stränga miljöstandarder för att främja mer hållbara produktions-, transport- och konsumtionscykler.

Kreditering: UN-Habitat, Kairo

I FOKUS: Kvinnors erfarenheter av kollektivtrafiken i Kairos storstadsområde

"Studierna pekar på ett antal utmaningar som kvinnor ställs inför, inklusive oregelbunden service, överbeläggning och ständig risk för sexuella trakasserier. Deltagarna efterlyste fler kollektivtrafiksfordon för att adressera överbeläggningar och förbättra tillförlitligheten. Klagomålshanteringssystem behövs för att säkerställa att förövare ställs inför rätta. Säkra, allmänt tillgängliga trottoarer med tillräcklig belysning och skyltfönster som ger en [övervakningskänsla] behövs för att förbättra säkerheten under promenaden till kollektivtrafikens hållplatser och stationer." (UN-Habitat, 2021)

I FOKUS: Informell transport: Kvinnors försummade behov av mobilitet

"Populärtrafiken (...) har stor täckning och hög turtäthet till en låg kostnad. Kollektivtrafiken är ofta den enda tillgängliga tjänsten och erbjuder relativt korta gångavstånd från start- till slutdestination. Trots att dessa tjänster är nödvändiga har kollektivtrafiken liten eller ingen reglering, vilket bidrar till skiftande priser, slapphänt säkerhets-, arbets- och miljölagstiftning samt alltför centraliserade och överbelastade rutter. I likhet med formella transporttjänster är den allmänna kollektivtrafiken ofta blind för kvinnors komplexa behov av mobilitet, som går utöver de behov som en man med nedsatt funktionsförmåga har. Kvinnors resor är mindre linjära och innebär ofta fler stopp än en mans, till exempel för att lämna barn i skolan, titta till äldre föräldrar eller utföra hushållssysslor. Kvinnor förlitar sig dessutom mer på gångvägar och är mer benägna att använda kollektivtrafiken under lågtrafikerade tider. Kvinnor har också mindre tillgång till privata fordon och det är mindre sannolikt att de har körkort än män. Slutligen rapporterar kvinnor också regelbundna incidenter av sexuella trakasserier och övergrepp i kollektivtraffiken." (Baskin, 2023)

Kreditering: Jeffrey Czum

I FOKUS: Få (kvinnliga) omsorgsorienterade värderingar att bli normen

"Det måste noga övervägas hur kvinnors intressen och behov kan tillgodoses utan att ohållbara transportmedel främjas. I industriländerna är en avgörande fråga hur man kan göra kvinnors mer miljövänliga beteende till ett riktmärke för alla - hur man kan stödja ett sådant beteende i stället för att hindra det och tvinga kvinnor att anta ett manligt beteende." (GenderCC).

Co-funded by the European Union

Författare : Claudia Thallmayer (WIDE Austria)

Redigering: Birgitte Hjerrild (KULU-Women and Development) et Emma Rainey (WIDE+)

Grafisk design: Stephanie Höglund (WIDE+)

Finansieras av Europeiska unionen. De synpunkter och åsikter som uttrycks är endast upphovsmannens [upphovsmännens] och utgör inte Europeiska unionens eller Europeiska genomförandeorganet för utbildning och kulturs (EACEA) officiella ståndpunkt. Varken Europeiska unionen eller EACEA tar något ansvar för dessa.

Bibliografi

Badran, A., Mousallem, S., Sabek, Y., Mimano, C., Kost, C., Sorour, M., & El Deeb, N. (2021). A study on gender equity in Greater Cairo's public transport system. UN-Habitat & ITDP. https://unhabitat.org/sites/default/files/2023/05/gender-report-221130-.pdf

Baskin, A. (2023). Inequality in Cities: The Power of Data – Making Transport Systems in Africa More Equitable. URBANET. https://www.urbanet.info/data-transport-systems-africa-equitable/

European Commission. Women in Transport – EU Platform for Change. https://transport.ec.europa.eu/transport-themes/social-issues-equality-and-attractiveness-transport-sector/equality/women-transport-eu-platform-change_en

GenderCC. Transport, gender and climate change. https://www.gendercc.net/gender-climate/transport.html

Heffernan, R. Heidegger, P., Köhler, G., Stock, A., & Wiese, K. (2021). A Feminist European Green Deal. Towards an Ecological and Gender Just Transition. Friedrich-Ebert-Stiftung. https://library.fes.de/pdf-files/iez/18990.pdf

IEA. Transport. https://www.iea.org/energy-system/transport

ILO. (2013). Women in the Transport Sector. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/briefingnote/wcms_234882.pdf

Kendziorra, J., Barmann, M.N., Witee, A.T., & Kusanke, K. (2023). Gender and Mobility – A Literature Review on Women's (Non-)Use of Shared Mobility Services. Wirtschaftsinformatik 2023 Proceedings, 56(273). https://aisel.aisnet.org/wi2023/56

Ramboll. (2021). Gender and (smart) mobility. Green Paper. https://www.tinngo.eu/wp-content/uploads/2021/04/Gender-and-mobility_report.pdf

Ritchie, H. (2020). Cars, planes, trains: where do CO_2 emissions from transport come from? OurWorldInData.org. https://ourworldindata.org/co2-emissions-from-transport

Viswanath, K. (2023). Achieving a Better Future with Gender-Inclusive Transport and Mobility. SLOCAT Partnership. https://slocat.net/achieving-a-better-future-with-gender-inclusive-transport-and-mobility/

Women in Mobility. (2021). Female Mobility. https://www.womeninmobility.org/femalemobility-en

Om projektet

"Genus och klimaträttvisa: Kunskap för Egenmakt" med akronymen "COPGendered" är ett EU-finansierat projekt inom ramen för programmet Erasmus+, som inleddes i december 2022 och kommer att pågå i tre år. Projektet leds av WIDE+ och ett transnationellt konsortium bestående av sju ledande parter, som inkluderar Gender CC, WIDE Austria, GADIP, KULU Women and Development, Mundubat och CSCD. Det primära syftet är att förse läsare och deltagare med verktyg, kunskap och metoder för att förstå och hantera de kritiska sambanden mellan ojämlikhet mellan könen och klimatkrisen.

Detta kapitel ingår i en serie dokument som behandlar specifika teman om kopplingen mellan genus och klimaträttvisa. Serien inkluderar även följande kapitel:

- Genus och klimaträttvisa
- Klimaträttvisa, genus och energi
- Klimaträttvisa, genus och hbtqi-frågor
- Genus och klimatinducerad migration
- Klimaträttvisa, genus och extraktivism

Du kan läsa mer om COPGendered-projektet på:https://wideplus.org/copgendered-project/

Genus och klimat-inducerad migration

gender & climate justice
COP gendered

Det finns olika migrationsmönster som omfattar både korta och långa avstånd. Dessa mönster påverkar män, kvinnor och könsminoritetsgrupper på olika sätt. Den pågående klimatkrisen fungerar som en katalysator för individer i utsatta situationer att söka alternativa levnadsarrangemang. Denna briefing förklarar hur klimatinducerad migration medför olika mönster för män och kvinnor, belyser dess grundorsaker och ger exempel på kvinnors ledarskap samt rekommendationer.

International Organization for Migration (IOM) definierar "migration" som ett paraplybegrepp som inte definierats enligt internationell rätt. Migration återspeglar den allmänna uppfattningen om en person som flyttar ifrån sin vanliga bostadsort, antingen inom ett land eller över en internationell gräns, tillfälligt eller permanent, och av olika skäl.

Klimatrelaterad migration är kontextspecifik och beror på en mängd olika faktorer som påverkas av ojämlikhet mellan könen, vilket ytterligare påverkar marginaliserade grupper. Vid katastrofer är det till exempel ofta kvinnor och flickor som drabbas i oproportionerligt hög grad och lämnas kvar för att ta hand om familjemedlemmar. Det är viktigt att närma sig denna fråga ur ett intersektionellt perspektiv och uppmärksamma det invecklade samspelet mellan olika genus och andra faktorer som klass, etnicitet, ras, ålder eller funktionsnedsättning. Det behövs mer forskning och data som synliggör dessa intersektioner, inte bara för män och kvinnor utan också för hbtqi-personer.

Vad är klimatinducerad migration?

Två huvudsakliga klimatdynamiker bidrar till migrationen: 1) händelser som inträffar långsamt, t.ex. pågående torka och stigande havsnivåer, och 2) händelser som inträffar snabbt, t.ex. orkaner. I det första fallet förlorar människor gradvis sitt levebröd, vilket orsakar ett långsamt men stadigt behov av omlokalisering. I det andra fallet krävs omedelbar evakuering till följd av plötsliga katastrofer. Trots att klimatrelaterade händelser har förekommit historiskt sett har de av människan orsakade klimatförändringarna ökat händelsernas frekvens och intensitet.

Ett illustrativt exempel på det komplexa förhållandet mellan klimat och genusrelaterad migration är sambandet mellan konflikter och klimatförändringar, eftersom klimatförändringarna bidrar till att våldsamma konflikter eskalerar, vilket leder till mer (sexuellt) könsrelaterat våld. Lika viktigt är det omvända förhållandet - klimatsårbarhet under konflikttider. Under konflikter antar kvinnor ofta vårdande roller snarare än stridande och de möter unika utmaningar, som leder till distinkta migrationsmönster. Dessa distinkta migrationsmönster uppstår i skärningspunkten mellan kultur och sociala relationer. Sociala normer och förväntningar, som premierar kvinnors vårdande roller, begränsar dem till specifika platser och roller. Detta skapar en cykel där kvinnors begränsade rörlighet blir såväl en orsak till som en konsekvens av deras könsroller. Trots dessa utmaningar visar statistik från FN att kvinnor globalt står för nästan hälften (48,1%) av världens migranter, en trend som hållit i sig i nästan sex decennier. Även om män och kvinnor inte skiljer sig nämnvärt åt i de totala migrationsflödena, finns det fortfarande stora regionala skillnader över hela världen.

Att navigera på migrationsrutter: Utmaningar som kvinnor står inför

Kvinnor som migrerar ställs inför en rad olika sårbarheter, som beror på en kombination av faktorer som kön, ålder, funktionsnedsättning, etnicitet eller ras och

Kreditering: CIAT/GeorginaSmith via Flickr, CC 2.0-licens

Kreditering: International Monetary Fund - Flickr, CC 2.0-licens

föräldrastatus. Bland dessa skärningspunkter möter de ständigt ökade risker för sin säkerhet och välbefinnande. Det exponerar dem för olika former av våld, exploatering och övergrepp, som bland annat innefattar människohandel, sexuella trakasserier och tvångsarbete. Otillräcklig tillgång till viktiga resurser förvärrar dessutom de utmaningar som kvinnor på migrationsresor ställs inför. Det inkluderar begränsad tillgång till sanitära anläggningar, hygienprodukter, sexuell och reproduktiv hälsovård samt allmänna hälsovårdstjänster. Dessa brister förvärrar deras prekära situation och påverkar både deras fysiska hälsa och allmänna välbefinnande. Avsaknaden av genusmedvetna tjänster och resurser längs migrationsrutterna skapar hinder för kvinnor som söker skydd, mat, sjukvård och rättshjälp som är anpassade för deras specifika behov. Den ojämlika tillgången ökar inte bara kvinnors sårbarhet för övergrepp, utan upprätthåller och ökar även de könsbaserade ojämlikheterna.

Avkolonisering av narrativ och stärkande av kvinnors ställning

Klimatkrisen har en oproportionerlig inverkan på samhällen som präglas av könsmaktsordningar. Det leder till särskilda utmaningar för kvinnor, flickor och hbtqi-personer när det gäller klimatanpassning och klimatinducerad migration. För att förstå dessa genusrelaterade aspekter krävs fokus på patriarkala maktstrukturer. Kvinnor är inte sårbara i sig, utan blir sårbara på grund av de strukturer som påverkar kvinnor på alla möjliga områden, inklusive begränsad tillgång till offentliga tjänster (inte bara hälso- och sjukvårdstjänster), utbildningsmöjligheter, äganderätt och formell sysselsättning.

För att adressera dessa maktstrukturer måste vi ta itu med de enormt ojämlika maktförhållandena mellan det globala nord och det globala syd, som inte är naturliga utan snarare en del av ett globalt system som gynnar ett fåtal privilegierade. Ett dekolonialt feministiskt perspektiv är oumbärligt när man undersöker samspelet mellan kvinnors rättigheter, klimatfrågor och migration.

I diskussioner om genus och klimatinducerad migration är det viktigt att betona att kvinnor är förändringsagenter. De spelar en viktig roll i katastrofinsatser och säkerställer ofta familjens överlevnad genom sin motståndskraft och problemlösningsförmåga. Deras deltagande i beslutsprocesser leder till mer klimatvänliga och inkluderande resultat. Trots detta råder det fortfarande brist på forskning och offentliga medel som ägnas åt genus, klimat och mobilitet. Med tanke på att genus och migration till följd av klimatförändringar är kontextspecifika finns det ett akut behov av ökad finansiering som ägnas åt dessa kontexter i kombination med ett ökat användande av intersektionella perspektiv i genusanalyser. Det är viktigt att anamma ett dekolonialt förhållningssätt som bidrar till egenmakt, så att kvinnor kan delta aktivt i diskussioner snarare än att vara passiva subjekt. Vidare är det absolut nödvändigt att inrätta ett rättsligt ramverk som skyddar individer som drabbas av klimatkatastrofer. För närvarande finns det en brist på adekvata globala instrument som tillgodoser behoven hos dem som drabbas av klimatkrisen, särskilt dem som inte har bidragit till problemen.

Rekommendationer

- De europeiska länderna och EU måste avsätta medel för klimatanpassning, mildrande av klimatförändringarnas effekter och hantering av förluster och skador. Denna klimatfinansiering bör prioritera genusperspektivet, involvera kvinnor i beslutsprocesser och tillgodose deras specifika behov. När projekt implementeras bör de vara inkluderande och syfta till att motverka ojämlikheten mellan könen på lång sikt.
- De europeiska länderna och EU bör upprätthålla en ansvarspolicy för företag och se till att de följer normer för mänskliga rättigheter och miljöskyddsåtgärder. Detta kräver starkare reglering än vad som antogs av EU 2024.
- Det finns ett akut behov av att utveckla en migrationspolitik som bygger på mänskliga rättigheter på nationell, regional och global nivå för att adressera migrationens komplexitet med ett rättighetsbaserat förhållningssätt. Detta inkluderar att vända en pågående backlash mot mänskliga rättigheter och värdighet i asylpolitiken i många europeiska länder.

I FOKUS: Kvinnors erfarenheter - FIJI

Vid CSW67 (2023) delade kvinnor från Fiji med sig av sina perspektiv från frontlinjen vid klimatkatastrofer. De menade att vissa kvinnor är hemma och lagar mat och tar hand om samhället, medan andra är involverade i den omedelbara katastrofinsatsen. Eftersom de befinner sig på olika platser försöker de hålla kontakten, vilket ofta är svårt på grund av brist på elektricitet, telekommunikation eller internet. "Man kan skrika för att kunna hjälpa varandra", sa en av dem. Mer tillgång till information om översvämningar och väderförhållanden skulle också hjälpa dem, eftersom de då skulle kunna hålla sina barn hemma om det kom en varning. För närvarande är dödstalen höga på grund av drunkning, eftersom utrymmet för att reagera i en nödsituation är mycket litet. Kvinnogruppen vid CSW efterlyste utbildning om teknologi, men också kunskap om hur man ska agera vid trakasserier, samt handlingsutrymme och kunskap om rättigheter och lagstiftning.

(Isabella Szukits)

Kreditering: Maggie Boyle, Department of Foreign Affairs and Trade - Wikimedia Commons, CC 2.0-licens

I FOKUS: Kvinnors erfarenheter - GUATEMALA

En fallstudie om Guatemala och klimatmobilitet från 2022 visar att effekterna av naturkatastrofer oproportionerligt påverkar utsatta grupper som äldre, kvinnor (särskilt kvinnor från ursprungsbefolkningar), barn och de som bor i fattiga landsbygdsregioner. Dessutom har det rapporterats att sex av tio kvinnor som migrerar utsätts för våldtäkt under sin resa, och att flickor som reser ensamma och hbtqi-personer löper ökad risk att utsättas för människohandel.

(Bolognas universitet: Bortom panik? 2022)

Kreditering: UN Women/Ryan Brown - Flickr, CC 2.0-licens

Co-funded by the European Union

Författare: Isabella Szukits

Redaktörer: Gea Meijers (WIDE+) & Emma Rainey (WIDE+)

Grafisk design: Stephanie Höglund (WIDE+)

Finansieras av Europeiska unionen. De synpunkter och åsikter som uttrycks är endast upphovsmannens [upphovsmännens] och utgör inte Europeiska unionens eller Europeiska genomförandeorganet för utbildning och kulturs (EACEA) officiella ståndpunkt. Varken Europeiska unionen eller EACEA tar något ansvar för dessa.

Förkortningar

CSW - Kommissionen för kvinnors ställning

HBTQI - Homosexuella, bisexuella, transpersoner, queera och intersexpersoner

Bibliografi

Ballew, M., Marlon, J., Leiserowitz., A., & Maibach, E. (2018). Gender Differences in Public Understanding of Climate Change. Yale Program on Climate Change Communication. https://climatecommunication.yale.edu/publications/gender-differences-in-public-understanding-of-climate-change/

Buhaug, H. (2022). Armed conflict and climate change: how these two threats play out in Africa. ReliefWeb. https://reliefweb.int/report/world/armed-conflict-and-climate-change-how-these-two-threats-play-out-africa

Climate and Migration Coalition. Getting started - Our 20-minute introduction to climate change and migration. https://climatemigration.org.uk/getting-started-climate-migration/

Giacomelli, E., Iori, E., Villani, S., Musarò, P., Vittuari, M., Borraccetti, M., & Magnani, E. (2022). Fallstudienbericht: Beyond Panic? Senegal, Guatemala, Kambodscha, Kenia – Kurzfassung. Südwind. https://www.suedwind.at/fileadmin/user_upload/suedwind/Themen/Klima/Suedwind_Fallstudienbericht_Kurzfassung_2022_final.pdf

Hunt, E. (2020). The eco gender gap: why is saving the planet seen as women's work? The Guardian. https://www.theguardian.com/environment/2020/feb/06/eco-gender-gap-why-saving-planet-seen-womens-work

IOM. IOM Definition of "Migrant". https://www.iom.int/about-migration

IOM. Environmental Migration. https://environmentalmigration.iom.int/environmental-migration

Lama, P., Hamza, M., & Wester, M. (2021). Gendered dimensions of migration in relation to climate change. Climate and Development, 13(4): 326-336. https://doi.org/10.1080/17565529.2020.1772708

Migration Data Portal. Gender and migration. https://www.migrationdataportal.org/themes/gender-and-migration

Murfet, T., & Baron, R. (2020). An Unequal Emergency: CARE Rapid Gender Analysis of the Refugee and Migrant Crisis in Colombia, Ecuador, Peru and Venezuela. CARE. https://reliefweb.int/report/colombia/unequal-emergency-care-rapid-gender-analysis-refugee-and-migrant-crisis-colombia

Pearson, A., Ballew, M., Naiman, S., & Schuldt, J. (2017). Race, class, gender and climate change communication. Oxford Encylopedia of Climate Change Communication. https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228620.013.412

Tagliapietra, S., & Lenaerts, K. (2022). Climate migration: what do we really know? Bruegel. https://www.bruegel.org/blog-post/climate-migration-what-do-we-really-know

UNDP. (2023) What does gender equality have to do with climate change? https://climatepromise.undp.org/news-and-stories/what-does-gender-equality-have-do-climate-change

UN Women. (2022). Explainer: How gender inequality and climate change are interconnected. https://www.unwomen.org/en/news-stories/explainer/2022/02/explainer-how-gender-inequality-and-climate-change-are-interconnected

World Meteorological Organization. (2023). Climate change and heatwaves. https://wmo.int/content/climate-change-and-heatwaves

Zainulbhai, H. (2015). Women, more than men, say climate change will harm them personally. Pew Research Center. https://www.pewresearch.org/short-reads/2015/12/02/women-more-than-men-say-climate-change-will-harm-them-personally/

Zickgraf, C. (2021). Climate change, slow onset events and human mobility: reviewing the evidence. Current Opinion in Environmental Sustainability, (30): 21-30. https://doi.org/10.1016/j.cosust.2020.11.007

Om projektet

"Genus och klimaträttvisa: Kunskap för Egenmakt" med akronymen "COPGendered" är ett EU-finansierat projekt inom ramen för programmet Erasmus+, som inleddes i december 2022 och kommer att pågå i tre år. Projektet leds av WIDE+ och ett transnationellt konsortium bestående av sju ledande parter, som inkluderar Gender CC, WIDE Austria, GADIP, KULU Women and Development, Mundubat och CSCD. Det primära syftet är att förse läsare och deltagare med verktyg, kunskap och metoder för att förstå och hantera de kritiska sambanden mellan ojämlikhet mellan könen och klimatkrisen.

Detta kapitel ingår i en serie dokument som behandlar specifika teman om kopplingen mellan genus och klimaträttvisa. Serien inkluderar även följande kapitel:

- Genus och klimaträttvisa
- Klimaträttvisa, genus och energi
- Klimaträttvisa, genus och hbtqi-frågor
- Klimaträttvisa, genus och transport
- Klimaträttvisa, genus och extraktivism

Du kan läsa mer om COPGendered-projektet på:https://wideplus.org/copgendered-project/

Klimaträttvisa, genus och extraktivism

gender & climate justice
COP gendered

Det finns kopplingar mellan extraktivism, alltså storskalig utvinning av naturresurser som mineraler, olja eller gas, och könsbaserad ojämlikhet i fråga om tillgång till och kontroll över resurser. Dessa är också kopplade till omtvistad markanvändning och resurstransaktioner i konfliktområden. Vidare fördelas vinster och skulder på olika sätt socialt, där företag, främst i det Globala Nord gynnas. I likhet med tidigare koloniala tillvägagångssätt drabbas landsbygds- och ursprungsbefolkningar i syd oproportionerligt hårt, särskillt drabbade är ursprungskvinnor.

Vad är extraktivism?

Naturresurser som olja, gas och mineraler utvinns ofta i regioner som är perifera i förhållande till den globala ekonomin och exporteras som råvaror till andra delar av världen där de vidareförädlas och säljs. Detta möjliggörs genom en internationell styrning av den finansiella och ekonomiska politiken, t.ex. genom frihandelsavtal.

Extraktivism är en del i logiken att göra naturen till en handelsvara. Förbränningen av fossila bränslen som energikälla är den främsta orsaken till den globala uppvärmningen, men utvinningsprocesserna bidrar också i hög grad. I en studie där man bedömde de totala utsläppen av växthusgaser från gruvsektorn (med beaktande av 65 mineraliska material) uppskattade man att den stod för 15% av växthusgasutsläppen 2020. I denna uppskattning ingår inte utsläppen från de miljarder ton sand och grus som utvinns och de stora volymer vatten som utvinns.

Utvinning och användning av fossila bränslen som energikällor spelar en viktig roll för den globala uppvärmningen och dagens klimatkris. EU har godkänt en rad politiska initiativ, kallade "Green Deal", där man ska fasa ut användningen av fossil energi och bli "klimatneutrala" till 2050. Produktionen av både elbilar och solpaneler kräver dock också användning av mineraler och sällsynta jordartsmetaller som måste importeras från utlandet. För batterier till elbilar behövs t.ex. litium samt kobolt, grafit, nickel och mangan. Samtidigt är elektronikindustrin (mobiler, datorer, smarta enheter) en betydande slutkonsument av tenn, kobolt, platinametaller och andra metaller och sällsynta jordartsmetaller, t.ex. tantal, guld, palladium, silver och koppar.

Könsrelaterade effekter och inbördes relationer av extraktivism

En gemensam funktion av extraktivismen är de enorma ekologiska kostnaderna, de negativa hälsoeffekterna och fördrivningen av människor. Människor som bor nära stora utvinningsindustrier betalar priset för deras kontaminering och konfronteras med vattenbrist, osäkert vatten och luftföroreningar. Kvinnor drabbas hårdast eftersom de får fler vårduppgifter på grund av deras socialt tilldelade roll som vårdgivare. Till exempel kommer litium, ett sälsynt mineral från ett fåtal länder, däribland "litiumtriangeln" i Bolivias, Chiles och Argentinas högland, där det används enorma mängder vatten i redan mycket torra områden, vilket leder till att lokala samhällen förlorar sina försörjningsmöjligheter och traditionella levnadssätt.

Extraktivism har direkta konsekvenser för hälsan, särskilt för kvinnors och flickors reproduktiva hälsa, medan ökande fattigdom och osäker livsmedelsförsörjning påverkar mödrars och nyföddas hälsa. Effekter som inkomst- och resursförluster, förflyttningar och humanitära kriser kan leda till ökad förekomst av könsbaserat våld, inklusive sexhandel och skadliga metoder som

Kreditering: Fibonacci Blue - Flickr, CC 2.0-licens

Folkens Världskonferens om Klimatförändringar och Moder Jords Rättigheter i Cochabamba, Bolivien. Kreditering: The City Project - Flickr, CC 2.0-licens

tidiga äktenskap och tvångsäktenskap. Effekterna av extraktivism är långvariga. De många hoten från gruvdriften försvagar också marginaliserade befolkningsgruppers förmåga att anpassa sig till klimatförändringar och andra miljöbelastningar.

Gruvdrift är en mansdominerad sektor där kvinnor spelar en mindre roll som anställda, ofta informellt i utkanten av gruvområdena, med bristande säkerhetsåtgärder och i lågavlönade verksamheter. Koncentrationen av manlig arbetskraft inom gruvindustrin och den (närliggande) transportsektorn går hand i hand med ökad sexuell exploatering av kvinnor och flickor, hälsorisker (t.ex. hiv) och könsbaserat våld.

Tvister om tillgång till resurser och statens roll

Postkoloniala länder som är resursrika konfronteras ofta, men inte uteslutande, med en "resursförbannelse". Detta innebär att dessa länder är mycket utsatta för korruption, brist på god samhällsstyrning och brist på diversifiering av ekonomin. Detta resulterar ofta i slappa miljöregler och skatteflykt, vilket påverkar tillhandahållandet av offentliga tjänster – avgörande för kvinnors hälsa, utbildning och minskning av obetalt omsorgsarbete. Gruvdrift som utförs av licensierade företag kan samexistera med en stor informell gruvsektor där säkerhets- och arbetsnormerna tenderar att vara ännu lägre. Kampen om tillgång till resurser hänger samman med att nya områden återkommande tas i anspråk och att mark – ofta från ursprungsbefolkningen – tas i anspråk.

Ofta uppstår mångfacetterade konflikter mellan utvinningsföretag, statliga myndigheter, frivilligorganisationer, miljörörelser och heterogena grupper av lokalbefolkning. Konflikterna handlar ofta om behovet av att utmana makten att fatta beslut om hur miljöer ska användas, hur vinsterna och bördorna av utvinningen ska fördelas och vem som bär ansvaret för de skador som uppstår. Asymmetriska maktförhållanden ger företagen stora möjligheter att göra upp med lokala ledare. Dessutom leder extraktivism ofta till militarisering och säkerhetisering vid utvinningsplatserna och i regionerna. Lokala protester mot exploatering av arbetskraft, miljöskador och hälsoeffekter är ofta hårt undertryckta.

Kvinnors motstånd mot exploaterande extraktivism

Jämställdhets- och klimaträttvisa inom utvinningsindustrin innebär en rättvis fördelning av fördelar och bördor, men också att man tar hänsyn till olika intressenters representation i olika delar av beslutsfattandet. Kvinnor och flickor har historiskt sett utsatts för systematisk diskriminering på grund av stereotyper och olika sociala, ekonomiska och politiska roller som de tilldelas i kulturer och samhällen över hela världen, och de är därför mindre representerade i beslutsfattande sammanhang. Kvinnor drabbas av de värsta konsekvenserna av den nyliberala agendan för utvinning av naturresurser. Men kvinnor engagerar sig också i motståndet mot extraktivism, kliver ur traditionella könsroller och blir ledare i rörelser som bekämpar destruktiv utvinning.

Rekommendationer

- Genomför artikel 14 i konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor i nationell och internationell (handels)politik, när det gäller rätten för kvinnor som bor på landsbygden att delta i utarbetandet och genomförandet av utvecklingsplanering på alla nivåer och att åtnjuta adekvata levnadsvillkor, särskilt när det gäller bostäder, sanitära anläggningar, el- och vattenförsörjning m.m.
- Implementera ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder på nationell och internationell nivå, ett internationellt rättsligt instrument som omfattar rätten att rådfrågas i frågor som rör deras landområden, territorier och resurser.
- Regeringarna måste integrera rättigheterna för kvinnor, barn, hbtqi-personer, personer med funktionsnedsättning, minoriteter, ursprungsbefolkningar och andra grupper som utsätts för intersektionell diskriminering i nationella och internationella klimatförändringsstrategier och utvinningspolicyer. Människors rättigheter får inte äventyras till förmån för företagens rätt att gå med vinst.

Kreditering: Sosialistisk Ungdom via Flickr, CC 2.0-licens

"Extraktivism har inte skett utan motstånd genom tiderna. Nigerianska kvinnor har till exempel gjort motstånd mot oljeutvinningen i Nigerdeltat i 70-80 år nu. I Marikana (Sydafrika) protesterade kvinnor när 34 gruvarbetare mördades av polisen för att de strejkade för en anständig lön. Kvinnor som drabbats av kolutvinning i Sydafrika har gjort motstånd; kvinnor i fredsrörelsen i Nigerdeltat; kvinnor som kämpar mot oljeutvinning på extremt ojämlika villkor."

(Samantha Hargreaves, WoMin)

Den här historien började 2017 när lokalbefolkningen i en region som kallas "Bulgariens kornbod" fick reda på att ett företag hade en investeringsplan för att prospektera efter gas i regionen. Metoden för prospektering och utveckling av gasfälten kallades förskönande för "horisontell borrning" i den dokumentation som lämnades in till de berörda statliga institutionerna. Vid en närmare genomläsning av specialister framkommer att den fullständiga beskrivningen av metoden stämmer in på definitionen av "fracking". Oberoende expertbedömningar visade att sådan prospektering, och därmed gasutvinning, skulle leda till radioaktiva och kemiska föroreningar av mark, vatten och luft. Dessa skulle även förorena Varnasjön och norra Svartahavskusten. I slutet av 2017 hölls en folkomröstning i regionen och över 97% av de som röstade var emot en sådan investering. De första yttrandena från relevanta institutioner var negativa och tillät inte bolaget att påbörja sin prospektering. Sedan 2018 har stämningsansökningar lämnats in mot de institutioner som utfärdade de relevanta förbudsbesluten, och bolaget har också inlett stämningsansökningar mot tjänstemännen själva för att skrämma och ingjuta rädsla hos alla som försöker konfrontera dem. Med hjälp av olika administrativa knep i rättsprocessen och en armé av högavlönade advokater har investerarföretaget försökt uppnå sina mål utan hänsyn till människors liv och hälsa. Tre modiga kvinnor ledde den framgångsrika kampen mot investeraren – Dr Donna Pickard från Sofia, doktor i sociologi och markägare i en by i regionen, Ivanka Kazakova, enskild medlem i initiativkommittén "För ett rent Bulgarien", och Ayden Yaiya, bosatt i en lokal by och ekologisk honungsproducent.

Kreditering: Rick Hurdle via Flickr, CC 2.0-licens

Författare: Stanimira Hadjimitova (CSCD), Janine Wurzer (WIDE Autriche), Sarai Martin (Mundubat), et Gitte Pedersen (KULU - WOMEN and DEVELOPMENT)

Redigering: Gea Meijers (WIDE+) et Emma Rainey (WIDE+)

Grafisk design: Stephanie Höglund (WIDE+)

Finansieras av Europeiska unionen. De synpunkter och åsikter som uttrycks är endast upphovsmannens [upphovsmännens] och utgör inte Europeiska unionens eller Europeiska genomförandeorganet för utbildning och kulturs (EACEA) officiella ståndpunkt. Varken Europeiska unionen eller EACEA tar något ansvar för dessa.

Förkortningar

CEDAW - Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women)
GHG - Växthusgaser HIV - Humant immunbristvirus ILO - Internationella arbetsorganisationen

Bibliografi

García Gómez, A. (2023). Climate justice, health, and sexual and reproductive rights. Open Global Rights. https://www.openglobalrights.org/climate-justice-health-sexual-reproductive-rights/

IISD & WEDO. (2022). Gender Data Must Be the Bedrock of Climate Justice. https://data2x.org/resource-center/gender-data-must-be-the-bedrock-of-climate-justice/

Minority Rights Group. (2019). Minority and Indigenous Trends 2019 - Focus on climate justice. https://minorityrights.org/resources/minority-and-indigenous-trends-2019-focus-on-climate-justice/

Nygren, A., Kröger, M., & Gills, B. (2022). Global extractivisms and transformative alternatives. The Journal of Peasant Studies, 49(4): 734-759. https://doi.org/10.1080/03066150.2022.2069495

SRHR & Climate Justice Coalition. (2022). CLIMATE CHANGE, GENDER EQUALITY, AND SEXUAL AND REPRODUCTIVE HEALTH AND RIGHTS (SRHR). CSW66. https://womengenderclimate.org/wp-content/uploads/2022/03/CSW66-SRHR_20220308-English.pdf

Strumskyte, S., Ramos Magaña, S., & Bendig, H. (2022). Women's leadership in environmental action. OECD Environment Working Papers, No. 193, OECD Publishing, Paris. https://doi.org/10.1787/f0038d22-en.

van Paassen, B. (2022). Why We Need Feminist Leadership for Climate Justice. Open Democracy. https://www.opendemocracy.net/en/changemakers/climate-change-justice-feminist-leaders-rebuilding-world/

WoMin. Right to say NO - Information Pack. https://womin.africa/right-to-say-no-information-pack/

Zheng, X., Lu, Y., Ma, C., Yuan, J., Chr Stenseth, N., Hessen, D.O., Tian, H., Chen, D., Chen, Y., & Zhang S. (2023). Greenhouse gas emissions from extractive industries in a globalized era. Journal of Environmental Management, (343). https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2023.118172

Om projektet

"Genus och klimaträttvisa: Kunskap för Egenmakt" med akronymen "COPGendered" är ett EU-finansierat projekt inom ramen för programmet Erasmus+, som inleddes i december 2022 och kommer att pågå i tre år. Projektet leds av WIDE+ och ett transnationellt konsortium bestående av sju ledande parter, som inkluderar Gender CC, WIDE Austria, GADIP, KULU Women and Development, Mundubat och CSCD. Det primära syftet är att förse läsare och deltagare med verktyg, kunskap och metoder för att förstå och hantera de kritiska sambanden mellan ojämlikhet mellan könen och klimatkrisen.

Detta kapitel ingår i en serie dokument som behandlar specifika teman om kopplingen mellan genus och klimaträttvisa. Serien inkluderar även följande kapitel:

- Genus och klimaträttvisa
- Klimaträttvisa, genus och energi
- Klimaträttvisa, genus och hbtqi-frågor
- Klimaträttvisa, genus och transport
- Genus och klimatinducerad migration

Du kan läsa mer om COPGendered-projektet på: https://wideplus.org/copgendered-project/